

Микола ЛАЗАРОВИЧ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Навчально-методичний посібник

Тернопіль
2005

Міністерство освіти і науки України
Тернопільська академія народного господарства
Кафедра українознавства

Микола ЛАЗАРОВИЧ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Навчально-методичний посібник

Тернопіль
2005

ББК 68.4(4УКР)1
Л17

Лазарович М. В.

Л17 Історія України. Навчально-методичний посібник. – Тернопіль, 2005. – 62 с.
– Бібліотека щорічника «Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє».
Серія «Історія». – Випуск 9.
ISBN 966-99230-0-1

У навчальному посібнику вміщено тематичний план і програму курсу «Історія України», тематику семінарських і самостійних занять, перелік типових запитань для підготовки до іспитів, рекомендовану літературу.

ББК 68.4(4УКР)1 Л17

ISBN 966-99230-0-1

© М.В. Лазарович. 2005.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс «Історія України» є обов'язковим навчальним предметом у системі вищої освіти України. Вивчаючи історичну діяльність і суспільне життя українського народу в соціально-політичній та державотворчій сферах суспільства, історія, поряд з іншими суспільними дисциплінами, складає основу гуманітарної освіти молодого спеціаліста. Знання вітчизняної історії є невід'ємним елементом формування повноцінного світогляду особистості, що в свою чергу впливає на відтворення історичної пам'яті народу.

В основу розробленого курсу покладено вимоги державного стандарту вищої освіти Міністерства освіти і науки України для викладання курсу «Історія України».

Метою вивчення історії України у вищій школі є: надання студентам ґрунтовних знань про минувшину українського народу, його державність, внесок у розвиток світової цивілізації; піднесення національної самосвідомості майбутніх спеціалістів, виховання у них патріотичних і морально-етичних переконань, причетності до тисячолітньої історії українського народу; формування навиків наукового аналізу, спрямованих на забезпечення самостійного осмислення закономірностей історичного розвитку; навчання практичних навичок роботи з історичними джерелами і науковою літературою; вироблення умінь застосовувати набуті знання з історії у повсякденній діяльності, для орієнтації в суспільно-політичному житті, оцінки суспільних явищ і подій.

В результаті засвоєння історії України, її героїчних і трагічних сторінок, студенти повинні:

- знати суть найважливіших суспільно-політичних та економічних процесів, які визначали характер тих чи інших історичних періодів, загальне та особливе в історичному розвитку українських земель, роль видатних особистостей України в боротьбі за національне визволення та соціальний прогрес Батьківщини;
- розуміти історичні корені сучасних економічних, політичних, соціальних та духовних проблем, їх взаємозв'язок із зовнішніми факторами;
- вміти використовувати різноманітні засоби та методи пошуку шляхів подальшого національного відродження України, утвердження на практиці її економічної та політичної незалежності, творчо застосовуючи багатий досвід попередніх поколінь.

Структурно тематичний план складається з 18 тем, які послідовно знайомлять студентів з головними періодами та подіями історії України, починаючи з найдавніших часів до сьогодення.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»
для студентів стаціонарної форми навчання**

Лекційні заняття Назва теми	Загальний обсяг годин	
	Лекції	Семинари
Тема 1. Первісна доба і перші цивілізації на території України.	2	2
Тема 2. Київська Русь.	2	2
Тема 3. Галицько-Волинська держава.	2	2
Тема 4. Україна під владою Литви і Польщі.	2	2
Тема 5. Українське козацтво.	2	2
Тема 6. Українська національна революція під проводом Богдана Хмельницького	2	2
Тема 7. Українська держава на завершальному етапі національної революції (1657–1676 рр.).	2	2
Тема 8. Україна наприкінці XVII – XVIII ст.	2	2
Тема 9. Українські землі під владою Російської імперії (кінець XVIII – XIX ст.).	2	2
Тема 10. Західна Україна в складі Австро-Угорщини (кінець XVIII – XIX ст.).	2	2
Тема 11. Суспільно-політичний і національний рух в Україні на початку XX ст.	2	2
Тема 12. Українська національна революція 1917–1921 рр.	2	2
Тема 13. Міжвоєнна Україна під владою тоталітарної системи.	2	2
Тема 14. Західноукраїнські землі в 20–30-ті роки XX ст.	2	2
Тема 15. Україна в роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови.	2	2
Тема 16. Від десталінізації до неосталінізму: Україна в середині 1950-х – першій пол. 1980-х рр.	2	2
Тема 17. Україна на переломі: 1985–1991 рр.	2	2
Тема 18. Становлення незалежної України.	2	2
Всього годин	36	36

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»
для студентів заочної форми навчання**

Лекційні заняття	Загальний обсяг годин
Тема 1. Княжа держава IX – XIV ст.	2
Тема 2. Україна під владою Литви і Польщі.	2
Тема 3. Українська держава середини XVII – XVIII ст.	2
Тема 4. Українські землі під владою Російської та Австро-Угорської імперій.	2
Тема 5. Українська національна революція 1917–1921 рр.	2
Тема 6. Міжвоєнна Україна під владою тоталітарних режимів.	2
Тема 7. Суспільно-політичне становище України в кінці 1930-х – 1990-ті рр.	2
Всього годин	14

ЗМІСТ КУРСУ

Лекційні заняття

ВСТУП

Сутність, форми, функції історичного знання. Предмет, методологія, джерела, періодизація історії України. Вітчизняна історіографія в минулому і сьогодні: загальне й особливе. Історія України – невіддільна частина всесвітньої історії.

Україна – одна з колисок світової цивілізації. Головні етапи генези українського етносу. Українці – автохтонне (корінне) населення праукраїнських земель.

Тема 1.

ПЕРВІСНА ДОБА І ПЕРШІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Становлення і розвиток людського суспільства. Первісні поселення на території України. Людське стадо. Рід. Матріархат. Давні форми релігійних вірувань. Масові переселення людей. Неолітична революція. Зародження орного землеробства. Патріархат. Сусідська община. Хліборобські племена Трипільської культури, їх суспільний устрій, заняття, релігійний культ. Трипільська спадщина в історії українського народу. Перші великі суспільні поділи праці. Визрівання соціальних суперечностей.

Формування державотворчих традицій. Кіммерійці, скіфи, сармати, їх розселення, суспільний устрій, господарство, воєнні походи. Велика та Мала Скіфія. Античні міста-держави Північного Причорномор'я. Рабовласницьке господарство, його криза. Велике переселення народів.

Походження слов'ян та їх розселення на території України. Етногенез слов'янства, його поділ на групи. Антський племінний союз. Воєнні походи антів, боротьба з готами й аварами. Балканські війни. Східнослов'янські племена і державно-племінні утворення VII–VIII ст. Взаємовідносини з сусідніми народами. Полянський племінний союз. Заснування і розвиток Києва. Система оборонних споруд. Звичаї, вірування, побут східних слов'ян.

Тема 2.

КИЇВСЬКА РУСЬ

Становлення централізованої держави на чолі з Києвом. Руська земля. Князі Дир і Аскольд. Політичні утворення східнослов'янських племен середини IX ст. в арабських джерелах: Куявія, Славія, Арсанія. Теорії походження Київської Русі, її формування. Династичний переворот. Внутрішня і зовнішня політика князів Олега й Ігоря. Воєнні походи. Політика інкорпорації. Княгиня Ольга

та її реформи. Візит до Константинополя. Посилення військової могутності Русі за князя Святослава. Походи на Схід і Балкани.

Розквіт Київської держави. Князь Ярополк. Завершення процесу об'єднання земель, зміцнення централізованої влади за князювання Володимира Великого. Захист кордонів. Печеніги. Адміністративно-політичні реформи. Хрещення Русі та його історичне значення. Династичні шлюби. Князі Святополк Окаянний та Мстислав Хоробрий. Економічне, політичне і культурне піднесення за правління князя Ярослава Мудрого. Державний лад. «Руська Правда» – перший звід давньоруського права. Перемога над печенігами. Міжнародні зв'язки і місце Київської Русі в історії Європи. «Тість Європи». Проблема престолонаслідування. Запровадження принципу сеньйорату.

Ослаблення влади київських князів. Правління Ярославичів. Початок князівських міжусобиць. Любецький з'їзд князів. Заміна принципу сеньйорату принципом спадкового володіння. Боротьба з половцями. Відновлення могутності Київської держави за князювання Володимира Мономаха і Мстислава Великого.

Русь-Україна у період політичної роздробленості. Причини і передумови роздробленості Русі. Проблема порядку успадкування князівської влади. Зміна форми державного устрою. Система колективного сюзеренітету та думівратів. Боротьба між князями. Сепаратистські тенденції. Виникнення нових політичних центрів. Перетворення у етнічній сфері. Економічний і політичний розвиток Київського, Чернігово-Сіверського, Переяславського, Галицького та Волинського князівств. Боротьба українських князівств із кочівниками. «Слово о полку Ігоревім». Наслідки та особливості політичної роздробленості Київської держави.

Монголо-татарська навала на українські землі. Утворення монгольської держави, особливості її соціально-економічного життя. Чингіс-хан. Початок завойовницьких походів. Битва на р. Калці. Нашестя на Русь полчищ хана Батия. Героїчна боротьба русичів проти загарбників. Встановлення монголо-татарського іга. Золота Орда. Форми і наслідки залежності руських земель від завойовників.

Історичне значення Київської Русі.

Тема 3.

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА

Об'єднання українських земель у складі Галицько-Волинського князівства. Галицька земля, причини її економічного та політичного піднесення. Внутрішня і зовнішня політика Ростиславичів. Князь Володимирко. Правління Ярослава Осмомисла. Галицькі бояри. Протистояння експансії польських і угорських загарбників. Князь Володимир Ярославич. Припинення династії Ростиславичів. Політичний та соціальний розвиток волинських земель. Князь Роман Мстиславич. Утворення Галицько-Волинського князівства. Соціальні відносини та політичне становище.

«Королівство Русі» Данила Галицького. Занепад княжої влади у першій третині XIII ст. Князювання Ігоревичів. Володислав Кормильчич. Втручання Угорщини й Польщі у справи Західної Русі. Королевич Коломан. Правління Мстислава Удатного. Романовичі. Роль Данила Галицького у зміцненні української держави. Розгром тевтонських рицарів. Битва під Ярославом. Васальна залежність від Золотої Орди. Відбудова держави. Ідея створення міжнародної антиординської коаліції. Зносини з Папою Римським. Коронація Данила Галицького. Військовий союз із Литвою. Боротьба проти Золотої Орди.

Галицько-Волинська держава наприкінці XIII – першій половині XIV ст. Внутрішня децентралізація в останній третині XIII ст. Князювання на Волині Василька Романовича та його сина Володимира. Правління Лева, Шварна і Мстислава Даниловичів. Відновлення єдності Галицько-Волинської держави. Король Русі та князь Володимирії Юрій I. Утворення Галицької митрополії. Князювання Андрія і Лева Юрійовичів. Боротьба проти ординців. Припинення династії Романовичів. Правління Юрія II Болеслава та Любарта-Дмитра. Загарбання українських земель Польщею, Угорщиною, Литвою, Молдавським князівством. Володислав Опольський. Місце Галицько-Волинської держави в історії України.

Культура Русі-України княжої доби (IX – перша половина XIV ст.). Походження назв «Русь» та «Україна», їх перші вживання. Освіта і знання. Літописання. Література. «Слово о полку Ігоревім». Усна народна творчість. Ремісництво і зодчество. Образотворче та музичне мистецтво.

Тема 4.

УКРАЇНА ПІД ВЛАДОЮ ЛИТВИ І ПОЛЬЩІ

Литовсько-Руська держава. Характер литовської експансії. Утвердження Литви на українських землях. Битва на р. Сині Води. Формування, устрій та суспільно-політичні відносини Литовсько-Руської держави. Кревська унія, її причини і наслідки. Князь Витовт. Грюнвальдська битва. Городельська унія. Ліквідація удільних князівств. Боротьба за збереження автономії українських земель у складі Великого князівства Литовського у XV ст. Князь Свидригайло. Правління польського короля і великого князя литовського Казимира. Відновлення та остаточна ліквідація удільних князівств. Утворення Київської митрополії. Князівські змови.

Польська експансія на українські землі в другій половині XIV – середині XVII ст. Політика Польщі на західноукраїнських землях. Повстання під проводом Мухи. Погіршення геополітичного становища Великого князівства Литовського. Зміцнення Московської держави та її боротьба за Чернігово-Сіверщину. Посилення турецько-татарської загрози. Люблінська унія, її суть і наслідки. Позиція української еліти на Люблінському сеймі. Україна в складі Речі Посполитої, її адміністративно-територіальний устрій. Наступ польсько-литовської адміністрації. Колонізація Східної України. Кріпацтво. Боротьба українського народу проти польсько-шляхетської експансії.

Національний та релігійний рух в Україні. Полонізація української знаті. Діяльність єзуїтів. Князь Василь-Костянтин Острозький. Братства та захист ними прав українського населення. Навчальні заклади. Книгодрукування. Берестейська церковна унія, її причини і наслідки. Греко-католицька церква у першій половині XVII ст. Місце української православної церкви в політичному житті України. Митрополит Петро Могила – просвітитель, реформатор церкви.

Культура України середини XIV – першої половини XVII ст. Освіта і наука. Острозький та Києво-Могилянський колегіуми. Братські школи. Перші друкарні. Іван Федорович (Федоров). Література. Музика. Різьбярство і скульптура. Монументальне фрескове мистецтво. Живопис. Вплив європейського Відродження на розвиток української культури.

Тема 5.

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО

Формування козаччини на українських землях. Посилення соціального і національно-релігійного гніту в Україні. Українська колонізація Подніпров'я і Запоріжжя. Уходництво. Татарські набіги. Зародження українського козацтва, його сутність. Козацький лад. Господарська діяльність козаків. Формування фермерства. Антикозацька політика польського уряду. Організація реєстрового козацтва, його завдання та військово-адміністративний устрій. Офіційне визнання ідеї козацької «вольності». Дрібне боярство.

Запорізька Січ – вільна козацька республіка. Натиск панства. Заснування Січі. Дмитро Вишневецький. Територія та адміністративно-політичний устрій Запорізької Січі. Козацька рада. Кіш. Заняття, побут, звичаї, військово мистецтво, духовний світ запорізьких козаків. Паланки. Кобзарство. Зовнішня політика.

Боротьба з турецько-татарською експансією. Кримське ханство. Грабіжницькі набіги турків і татар. Невільницький ринок. Козацтво на варті південних рубежів. Прикордонна служба. Сухопутні і морські походи запорожців. Козацький флот. Петро Конашевич-Сагайдачний, його політична, військова та просвітицька діяльність. Похід на Москву. Хотинська війна.

Козацько-селянські повстання кінця XVI – першої половини XVII ст. Козацькі виступи 90-х років XVI ст., їх причини і наслідки. Криштоф Косинський та Северин Наливайко. Внутрішній розкол козацтва. Козацько-селянські рухи під проводом Марка Жмайла та Тараса Федоровича (Трясила). «Тарасова ніч». Статті для заспокоєння руського народу. Іван Сулима. Повстання 1637–1638 рр. Ординація Війська Запорізького реєстрового.

Тема 6.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ ПІД ПРОВОДОМ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Причини, передумови та характер національно-визвольних змагань українців. Антиукраїнська політика польських правлячих кіл. Богдан Хмельницький. Підготовка повстання. Таємні ради.

Перші перемоги. Гетьманські універсали. Переговори з Кримським ханством. Ідея автономії для козацького регіону. Спроби порозуміння з поляками. Битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Подвиг Микити Галагана (Бути). Заклик до всенародного повстання. Похід на західноукраїнські землі. Ліквідація польсько-шляхетського режиму в Україні. Українсько-польське перемир'я та його причини. Зміни в соціально-економічних відносинах. Становлення державної ідеї, її основні принципи.

Воєнні дії між Україною та Польщею в 1649–1653 рр. Збаразько-зборівська кампанія. Відновлення державності України. Адміністративно-територіальний устрій та органи влади Української держави. Збройні сили. Дипломатична діяльність. Похід на Молдавію. Битва під Берестечком. Білоцерківська угода і обмеження влади гетьмана. Відновлення гніту польської шляхти. Битва під Батогом. Нове піднесення визвольної боротьби і ліквідація польського панування в Україні. Молдавська політика Б.Хмельницького і її крах. Жванецька кампанія.

Українсько-московський договір та його реалізація в 1654–1657 рр. Зміна зовнішньополітичної орієнтації Б.Хмельницького на Москву та її причини. Переяславська Рада та ставлення до неї різних суспільних верств і церкви в Україні. Березневі статті 1654 р., їх суть та наслідки. Вхід України під протекторат Московської держави. Відновлення війни з Польщею. Визвольний похід на західноукраїнські землі та його невдача. Віленське перемир'я. Загострення відносин з Московією. Створення нової антипольської коаліції, її початкові успіхи та крах. Смерть Богдана Хмельницького. Місце України в міжнародних відносинах Європи часів Б.Хмельницького.

Тема 7.

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА НА ЗАВЕРШАЛЬНОМУ ЕТАПІ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1657–1676 роки)

Загострення кризи української державності у 1657–1663 рр. Ускладнення політичної ситуації в Україні після смерті Б.Хмельницького. Юрій Хмельницький. Скасування принципу спадковості гетьманства. Основні напрямки державної політики гетьмана Івана Виговського. Початок громадянської війни. Яків Барабаш та Мартин Пушкар. Порушення царським урядом умов Українсько-московської угоди 1654 р. Розрив відносин з Московією. Гадяцький договір. Українсько-московська війна. Конотопська битва. Усунення І.Виговського від влади та його причини. Переяславські статті гетьмана Юрія Хмельницького і обмеження автономії України. Московсько-польська війна. Чуднівський договір. Відхід від влади Ю.Хмельницького.

Розчленування України на Лівобережну та Правобережну. Україна у політичних планах Московії, Польщі, Туреччини. Боротьба старшинських угруповань за владу. Руїна Правобережжя та її причини. Гетьман Павло Тетеря. Воєнні дії проти Московії. Повстання у Правобережній Україні. Позбавлення П.Тетеря влади. Чорна рада. Московські статті гетьмана Івана Брюховецького.

Посилення впливів Московії на українську державну політику. Андрусівське перемир'я – змова Московської держави з Польщею про поділ України. Вбивство І.Брюховецького.

Боротьба гетьмана Петра Дорошенка за незалежність і територіальну цілісність Української держави. Внутрішня й зовнішня політика гетьмана П.Дорошенка на Правобережжі. Воєнні дії проти Польщі та їх невдача. Переговори з Московією. Похід у Лівобережну Україну. Возз'єднання Козацької України. Новий розкол українських земель. Гетьмани Дем'ян Многогрішний, Петро Суховій, Михайло Ханенко. Острозька угода. Зближення з Туреччиною. Буцацька угода та її наслідки. Зречення гетьманства П.Дорошенка. «Князь Сарматії та України, володар Війська Запорізького» Юрій Хмельницький. Бахчисарайське перемир'я. «Вічний мир» і остаточне закріплення поділу України. Занепад державності у Правобережній Україні і її перехід під владу Речі Посполитої.

Тема 8.

УКРАЇНА НАПРИКІНЦІ XVII – XVIII СТОЛІТТЯХ

Становлення Гетьманщини. Іван Мазепа та Пилип Орлик. Гетьманство Дем'яна Многогрішного. Глухівські статті. Захист державних інтересів України. Обрання гетьманом Івана Самойловича і надання Українській державі аристократичного характеру. Конотопські статті. Дальше обмеження української державності. «Великий згін». Кримський похід 1687 р. Позбавлення гетьманства І.Самойловича.

Коломацькі статті. Гетьман Іван Мазепа та зміцнення авторитету державної влади. Соціальна та культурно-просвітницька діяльність. Стосунки з Московією. Кримські походи. Повстання на чолі з Петром Іваненком (Петриком). Північна війна та Україна. Спроби возз'єднання українських земель. Похід війська І.Мазепа углиб Правобережжя. Посилення наступу російського царизму на політичну автономію України. Зростання антимосковських настроїв. Союз зі Швецією і боротьба за відновлення незалежності України. Московський терор. Полтавська катастрофа. Смерть І.Мазепа. Гетьман у вигнанні Пилип Орлик, його «Конституція» та державницька діяльність.

Посилення наступу російського царизму на автономний устрій України, його остаточна ліквідація. Обрання гетьманом Івана Скоропадського. Решетилівські статті. Великодержавницька політика Російської імперії щодо України в першій чверті XVIII ст. Утворення Малоросійської колегії. Наказний гетьман Павло Полуботок та його опір російській політиці ліквідації української автономії. Боротьба старшини за відновлення гетьманства. Зміцнення української державності за гетьманування Данила Апостола. «Рішительні пункти». Впровадження «Правління Гетьманського Уряду». Поширення діяльності «Таємної канцелярії» на територію Гетьманщини. Тимчасове відновлення гетьманського правління. Гетьман Кирило Розумовський. Остаточна ліквідація Катериною II гетьманства і відновлення Малоросійської колегії. Зруйнування Запорізької Січі, його причини і наслідки для українського народу. Арешти

запорізької старшини. Скасування російським урядом рештків автономних прав Гетьманщини. Ліквідація військового та адміністративного устрою на Лівобережній Україні. Запровадження кріпацтва.

Суспільно-політичне становище Слобідської, Південної, Правобережної та Західної України. Колонізація Слобожанщини, її устрій, господарство, культурне життя. Причини ліквідації російським царизмом автономії Слобідської України. Заселення і розвиток Південної України. Запорізька Січ у другій половині XVII – XVIII ст. Кошовий отаман Іван Сірко. Наступ на «вольності» Запоріжжя. Правобережні та західноукраїнські землі під владою Польщі. Гайдамацький рух. Коліївщина. Максим Залізняк і Іван Гонта. Опришки. Олекса Довбуш. Становище Закарпаття та Буковини.

Культура України у другій половині XVII – XVIII ст. Освіта. Києво-Могилянська академія. Література. Козацькі літописи. Григорій Сковорода. Перехід до нової української літератури. Книгодрукування. Музика і театр. Архітектура та образотворче мистецтво.

Тема 9.

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ВЛАДОЮ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (кінець XVIII – XIX століття)

Суспільно-політичне та економічне становище наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Поділи Речі Посполитої та розчленування українських земель між Росією і Австрією. Адміністративно-територіальний устрій підросійської України. Включення Правобережжя до складу Російської імперії. Політичний та національний гніт українського народу. Ідеї панрусизму. Русифікація. Рекрутчина. Колоніальна політика російського царизму. Занепад кріпосницьких та зародження ринкових відносин в Україні у першій половині XIX ст. Початок промислового перевороту. Загострення соціальних суперечностей. Антикріпосницька боротьба в Україні. Устим Кармелюк. Похід у Таврію «за волею». Робітничі виступи.

Початки національного відродження. Роль української інтелігенції в зростанні національної свідомості в Наддніпрянській Україні. Місія Василя Капніста в Берлін (1791) як спроба відновлення автономії України. Герольдія. «Історія Русів». Суспільно-політичний рух наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Війна 1812 р. і участь у ній українського народу. Масонство. Поширення декабристського руху в Україні. Повстання Чернігівського полку. Польське повстання 1830–1831 рр. та його наслідки для України. Тарас Шевченко в національно-визвольному русі. Утворення Кирило-Мефодіївського товариства, його програмні ідеї та діяльність. Репресії царизму проти кирило-мефодіївців.

Україна в умовах російських реформ другої половини XIX ст. Скасування кріпосного права в Наддніпрянській Україні: основні законодавчі акти, особливості, наслідки. Реформи адміністративно-політичного управління 60–70-х рр.: земська, судова, військова, освітня. Цензурні установи. Індустріалізація. Соціальні суперечності.

Український національний рух у 1860–1890-ті роки. Активізація українського національного руху в 60-ті роки. Перший український часопис «Основа». Виникнення громад та їхня культурно-освітня діяльність в другій половині XIX ст. Валуєвський циркуляр. Криза громадівського руху. «Старогромадівці». Володимир Антонович. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Павло Чубинський. Репресії проти українства. Емський указ. Русифікація системи державного управління, суду, школи, науки. Українська політична еміграція. Михайло Драгоманов. Радикалізація українського руху. Поширення соціалістичних ідей. Марксистські гуртки та їх ставлення до українського питання. «Братство тарасівців», його роль у розвитку українського національного визвольного руху. «Вірую молодих українців».

Тема 10.

ЗАХІДНА УКРАЇНА В СКЛАДІ АВСТРО-УГОРЩИНИ (кінець XVIII – XIX століття)

Розвиток західноукраїнських земель наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Захоплення Західної України Австрією. Адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ українських земель у складі Австрійської імперії. Економічна та культурна відсталість Галичини, Буковини і Закарпаття. Політика «освіченого абсолютизму» та її наслідки для населення Західної України. Аграрна, церковна та освітня реформи. Форми антикріпосницької боротьби. Рух опришків. Селянські виступи. Лук'ян Кобилиця. Початок українського національного відродження на західноукраїнських землях. Перше покоління будителів. Формування української інтелігенції. «Руська трійця». Суспільна діяльність Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича, Якова Головацького. Альманах «Русалка Дністровая».

Революція 1848–1849 рр. та її вплив на розвиток краю. Скасування панщини, його особливості й наслідки. Активізація національного руху на західноукраїнських землях у 1848–1849 рр. Головна Руська Рада, її програмні декларації та діяльність. Перша українська газета «Зоря Галицька». «Руський собор». Національні гвардії. Західні українці на з'їзді слов'янських народів у Празі. Собор руських учених. «Галицько-руська матиця». Революційні події в Закарпатті та Північній Буковині. Наслідки революції 1848–1849 рр. для населення західноукраїнських земель.

Перетворення Західної України на «П'ємонт» національного відродження (друга половина XIX ст.). Причини та початок трудової еміграції українців у другій половині XIX ст. Політичний компроміс Відня з угорцями та поляками. Українці в австрійському парламенті та галицькому сеймі. Посилення польських впливів у Галичині. Національний гніт. Москвофіли і народовці. Культурно-освітнє товариство «Просвіта». Видавнича діяльність. Наукове товариство ім. Т.Шевченка. Народна рада. Взаємовідносини Галичини з Наддніпрянською Україною. Пантелеймон Куліш. Вплив ідей Михайла Драгоманова на розвиток українського руху. Роль Михайла Грушевського в громадсько-

політичному житті краю. «Радикальна політика». Іван Франко. Русько-українська радикальна партія – перша політична партія в Україні. Ідейні протиріччя між «старими» і «молодими» радикалами. «Україна ingredienta» Юліана Бачинського. Ідея політичної самостійності України. Здобутки національного руху. Національно-демократична і соціал-демократична партії, їх програми та діяльність на західноукраїнських землях.

Українська культура XIX ст. Освіта і наука. Внесок Наукового товариства ім. Т.Шевченка в становлення національної науки. Праці з історії України. Література. Народження і поширення національного гімну «Ще не вмерла України». Театр. Музично-пісенна творчість. Образотворче мистецтво. Будівництво й архітектура.

Тема 11.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Зростання організованості українського руху в Наддніпрянщині. Економічний розвиток і суспільно-політичний рух в Україні на початку ХХ ст. Політизація національного життя. Переростання культурно-освітнього громадівського руху в національно-визвольний. Українська загальна організація. Виникнення, програми і політична діяльність українських політичних партій: РУП, УНП, УДП, УРП, УСДС, УСДРП.

Україна в демократичній революції 1905–1907 рр. Страйковий рух. Позиції політичних партій. Робітничі і селянські рухи. Революційна боротьба в армії і на флоті. Створення рад, професійних та селянських спілок. Перетворення Росії в конституційну монархію. Столипінська аграрна реформа та її вплив на Україну. Переселенський рух українського селянства в Російській імперії. Послаблення національного гніту. Піднесення українського руху. Створення «Просвіт», українських клубів, народних університетів. Діяльність української парламентської громади у I та II Державних думах Росії. Політична реакція в Україні після революції. Посилення національного гніту. Столипінський циркуляр 1910 р. Товариство українських поступовців.

Радикалізація національної боротьби на західноукраїнських землях. Західна Україна на початку ХХ ст. Обмеження політичних прав українців. Виборчий закон. Зловживання під час підготовки та проведення виборів. Національна дискримінація. Наростання українського спротиву. Страйки галицьких робітників. Аграрний рух. Трудова еміграція. Боротьба за реформу виборчої системи. Справа польського графа А.Потоцького. Змагання за український університет і національну школу. Вбивство Адама Коцка. Боротьба польських та російських сил проти зростання українського національного руху в Галичині. Поява українських організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Січові Стрільці».

Україна в Першій світовій війні. Українські землі в планах воюючих держав. Політичне становище в Галичині, Закарпатті та Буковині. Головна українська рада. Вплив війни на Україну. Галицька битва. Російська окупація Захід-

ної України. Репресії проти галицьких українців з боку російської та австрійської адміністрацій. Становище в підросійській Україні. Національно-визвольний рух в умовах війни. Створення легіону Українських січових стрільців та відновлення збройної боротьби за волю України. Громадсько-освітні та мистецькі структури УСС, їх національно-освідомлююча, просвітня та культурницька діяльність. Наслідки війни. Назрівання глибокої економічної та політичної кризи.

Тема 12.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ 1917–1921 РОКІВ

Центральна Рада: становлення національної державності. Лютнева демократична революція 1917 р. Створення органів влади Тимчасового уряду. Ради робітничих і солдатських депутатів. Політичні партії в Україні. Утворення Української Центральної Ради, її партійний склад і політична програма. Михайло Грушевський. Піднесення національно-визвольного руху в Україні. Всеукраїнський національний конгрес та його рішення. Українізація військових частин. I і II Всеукраїнські військові з'їзди. Місія делегації Центральної Ради до Петрограда та її невдача. Всеукраїнські селянський і робітничий з'їзди. I Універсал Центральної Ради. Проголошення автономії України. Створення Генерального секретаріату. Володимир Винниченко. Переговори з делегацією Тимчасового уряду. II Універсал Центральної Ради, розширення її складу. Інструкція Тимчасового уряду. Загострення протиріч між Центральною Радою і Тимчасовим урядом. Жовтневий переворот у Петрограді, ставлення до нього Центральної Ради. III Універсал і проголошення УНР. Політичні партії України у виборах до Всеросійських Установчих Зборів. Маніфест Раднаркому до українського народу з ультимативними вимогами до Центральної Ради. Скликання Всеукраїнського з'їзду Рад у Києві. Проголошення в Харкові радянської влади. Війна більшовицької Росії проти УНР. Похід російських військ на Київ. IV Універсал Центральної Ради та проголошення незалежності України. Прийняття Конституції УНР. Бій під Крутами. Січневе збройне повстання більшовиків у Києві. Січові стрільці на захисті УНР. Захоплення Києва російськими військами, встановлення там радянської влади. Переїзд Центральної Ради на Волинь. Брестський мирний договір, його причини і наслідки. Вступ німецьких та австро-угорських військ в Україну, звільнення її від більшовиків. Взаємовідносини Центральної Ради з німецьким командуванням.

Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського. Державний переворот 29 квітня. Закони про тимчасовий державний устрій України. Внутрішня політика, зовнішньополітичний курс, національно-культурна діяльність гетьманського уряду. Новий адміністративний апарат. Збройні сили. Прорахунки Гетьманату. Політика німецької окупаційної влади в Україні. Український повстанський рух. Революції в Німеччині та Австро-Угорщині. Формування антигетьманської опозиції. Утворення Директорії, її склад, соціальна база. Володимир

Винниченко. Послаблення гетьманського уряду, зміна його політичного курсу. Зречення влади гетьмана П.Скоропадського.

Встановлення влади Директорії: відродження та занепад УНР. Прихід до влади Директорії, її зовнішня та внутрішня політика. Відновлення УНР. Трудовий Конгрес України. Акт злуки УНР і ЗУНР та його значення. Інтервенція Антанти на півдні України. Друга війна більшовицької Росії проти УНР. Симон Петлюра. Відновлення Радянської влади в Україні. Політика «воєнного комунізму». Отаманщина. Нестор Махно. Спільний похід армії УНР і УГА на Київ. Боротьба з денікінцями. Третя війна більшовицької Росії проти України. Перехід армії УНР до тактики партизанської боротьби. Перший Зимовий похід. Варшавська угода. Польсько-український наступ на більшовиків та його невдача. Другий Зимовий похід. Ризький мирний договір. Втрата української державності: причини і наслідки.

Національно-визвольна боротьба на західноукраїнських землях. Передумови національно-демократичної революції у Східній Галичині. Діяльність ЦВК. Українська конституанта. Дмитро Вітовський. Листопадовий зрив. Утворення ЗУНР, її органи влади, внутрішня і зовнішня політика. Кость Левицький, Євген Петрушевич. Соціально-економічні перетворення в ЗУНР. Взаємовідносини між УНР і ЗУНР. Збройна боротьба проти польської агресії. Створення УГА. Місія Антанти. Армія генерала Ю.Галлера. Чортківська офензива. Окупація Східної Галичини польськими військами, її причини і наслідки. Національно-визвольна боротьба у Північній Буковині та Закарпатті, захоплення їх іноземними державами. Основні уроки Української національної революції 1917–1921 рр. Причини поразки.

Культура України початку ХХ ст. Освіта. Наука. Література. Преса та видавництво. Театр. Музично-пісенна творчість. Образотворче мистецтво. Будівництво та архітектура.

Тема 13.

МІЖВОЄННА УКРАЇНА ПІД ВЛАДОЮ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ

Українські землі в умовах насадження комуністичного режиму та втягнення до складу СРСР. Встановлення комуністичної системи в Україні, її сутність. Політика «воєнного комунізму». Прозрозкладка. Діяльність комнезамів. Причини та масштаби голоду 1921–1922 рр. Антицерковна політика держави. Придушення антибільшовицького повстанського руху. Перехід до нової економічної політики. Основні положення НЕПу та особливості впровадження в Україні. Створення СРСР і ліквідація суверенітету України. Утвердження однопартійності.

Національна політика більшовиків в Україні. Політика коренізації, її причини та особливості. Дерусифікація політичного і громадського життя. Кадровий кістяк українізації. Націонал-комунізм. Політичні погляди Миколи Скрипника, Олександра Шумського, Миколи Хвильового, Михайла Волобуєва. Опір

політиці українізації. Наслідки національного відродження. Зростання впливу національної ідеї. Задоволення потреб національних меншин. Згорання українізації, її причини і наслідки. Посилення російських впливів.

Трагедія соціалістичної модернізації. Зміцнення командно-адміністративної системи і режиму особистої влади Йосифа Сталіна. Узурпація Комуністичною партією всіх сфер державного і суспільно-політичного життя. Заміна економічних методів управління господарством системою жорсткої централізації, його причини і наслідки. Сталінський «стрибок» в індустріалізацію. Основні джерела індустріалізації. Перші п'ятирічні плани. Стратегія прискореного розвитку важкої промисловості. Впровадження масового змагання. Підсумки індустріалізації, її ціна.

Криза хлібозаготівель 1927–1928 рр. Сталінський план суцільної колективізації та його реалізація в Україні. Масові репресії проти селян. Виселення в Сибір, Казахстан. Кампанія «ліквідації куркульства як класу». Селянські збройні повстання. «Запаморочення від успіхів». Економічні, соціальні, культурні втрати в українському селі в ході колективізації. Голодомор 1932–1933 рр. – цілеспрямована злочинна політика більшовицького керівництва. «Закон про п'ять колосків».

Разгортання масових репресій в Україні. Застосування фізичного і психологічного терору. Політичні процеси 20–30-х років в Україні: характер і особливості. Справи «Спілки визволення України», «Спілки української молоді», «Українського національного центру». Погром Української автокефальної православної церкви. Політика «войовничого атеїзму», «партійні чистки». Конституція УРСР 1937 р. Терор 1937–1938 рр. «Розстріляне відродження». ГУЛАГ. Громадсько-політичне життя, його бюрократизація.

Становище української культури. Ліквідація масової неписьменності і перехід до загальної обов'язкової початкової освіти. Становище середньої і вищої школи. Наука. Особливості розвитку літератури. Ідеологізація музичного, театрального, образотворчого мистецтва. Релігійне життя в Україні. Руйнація старих традицій і звичаїв, знищення пам'ятників культури. Досягнення і втрати культурної революції. Комуністичний погром української культури.

Тема 14.

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В 20–30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Національна політика Польщі на окупованих територіях. Анексія західноукраїнських земель. Рішення Ради послів Антанти 1923 р. Опозиційне ставлення до окупаційного режиму. Економічна відсталість Польщі, її поділ на Польщу «А» і Польщу «Б». Польські осадники на українських землях. Наступ на національні права українців в Галичині та на Волині. Обмеження впливу української інтелігенції у суспільстві. Становище греко-католицької і православної церков. Пацифікація. Осуд польського уряду Лігою Націй.

Український визвольний рух. Основні течії у визвольному русі західних

українців проти польського панування. Політичні партії та організації «легального сектора», їх платформи і соціальна база. УНДО. Українська соціалістична радикальна партія. «Просвіта». «Союз українок». «Рідна школа». Діяльність молодіжних організацій. Становище вищої освіти та науки. Український таємний університет. Кооперативний рух. Роль греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті Західної України. Митрополит Андрей Шептицький. Піднесення і занепад комуністичного руху. Діяльність «Сельробу». Організаційні витоки українського націоналізму. Створення УВО. Євген Коновалець. Політична доктрина інтегрального націоналізму Дмитра Донцова. Утворення ОУН та її діяльність. Тактика «перманентної революції». Вбивство Є.Коновальця в Роттердамі. Розкол в українському націоналістичному русі. Андрій Мельник, Степан Бандера. Спроба «нормалізації» українсько-польських стосунків та її крах

Становище українців Буковини, Бессарабії та Закарпаття. Захоплення Північної Буковини та Бессарабії Румунією. Хотинське (1919) і Татарбунарське (1924) повстання. Громадське та культурне життя краю в період відносної лібералізації румунського окупаційного режиму. Українська національна партія. Активізація українського націоналістичного руху.

Українські землі під владою Чехо-Словаччини. Економічне становище. Розвиток української освіти. Протиборство москвофільської, русинофільської й українофільської національних орієнтацій. Мюнхенська змова. Проголошення автономії Карпатської України. Августин Волошин. Віденський арбітраж. Карпатська Січ. Вибори до крайового Союму. Початок угорської агресії. Проголошення державної незалежності Карпатської України. Героїчний опір окупантам. Загарбання Карпатської України Угорщиною.

Культурно-освітній розвиток західних українців.

Тема 15.

УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯ-ВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ (1939 – початок 1950-х років)

Українські землі на першому етапі війни (вересень 1939 – червень 1941 р.). «Українське питання» в європейській політиці напередодні Другої світової війни. Радянсько-німецький альянс. Причини, передумови, початок Другої світової війни. Пакт Ріббентропа–Молотова. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Договір про дружбу і кордон. Народні збори Західної України та їх рішення. Територіальні вимоги СРСР до Румунії. Включення основної частини західноукраїнських земель до складу УРСР та їх «радянська» соціально-політична перетворення в Західній Україні у 1939–1941 рр., їх суперечливий характер. Масові репресії проти місцевого населення. Опір утвердженню комуністичного режиму на західноукраїнських землях. Втечі у німецьку зону окупації. Український центральний комітет. Діяльність ОУН. Становище населення східних областей України.

Встановлення фашистського окупаційного режиму та народний опір йому. Україна у планах Німеччини. Початок німецько-радянської війни, її цілі та

характер. Сутність військової доктрини СРСР та її реалізація. Радянсько-німецьке воєнне співвідношення на українському відтинку фронту. Оборонні бої літа–осені 1941 р. Причини поразки Червоної армії у початковий період війни. Загороджувальні загони, штрафні роти та батальйони. Українські землі в умовах нацистської окупації. Розчленування України як історично-географічної та політичної цілісності, її пограбування. Злочини гітлерівців проти населення. Рух Опору. Ставлення ОУН до війни. Проголошення у Львові Акту відновлення Української держави. Діяльність «похідних груп». Репресії фашистів проти ОУН. Перехід націоналістів до боротьби на два фронти. Створення та діяльність УПА. Тарас Чупринка. Армія крайова. Українська головна визвольна рада. Радянський партизанський рух у тилу нацистів. Демонстрації радянської присутності. Взаємовідносини радянських партизанів з ОУН–УПА. Сидір Ковпак. Діяльність націоналістичних та радянських підпільних груп.

Битва за Україну. Курська битва і початок вигнання гітлерівців з України. Героїзм трудівників тилу. Чернігівсько-Прип'ятська операція. Оволодіння Донбасом. Форсування Дніпра. Наступ у напрямку Запоріжжя і Дніпропетровська. Визволення Києва. Україна на завершальному етапі війни (1944–1945 рр.). Звільнення Закарпатської України. Воз'єднання українських земель. Внесок українців у розгром фашистської Німеччини. Українське питання на Ялтинській конференції. Територіальні зміни УРСР після війни. Входження України до складу держав-засновниць ООН.

Труднощі післявоєнної відбудови. Втрати України в роки війни. Пріоритетний розвиток галузей важкої промисловості. Зміцнення військово-промислового комплексу. Створення атомної зброї. Труднощі і проблеми сільського господарства. Голод 1946–1947 рр.

Радянізація західних областей України. Насильницька колективізація. Масові репресії та депортації населення. Зростання агентурно-інформаційної мережі держбезпеки. Ліквідація української греко-католицької церкви. Підпільно-партизанська боротьба ОУН–УПА проти тоталітарного ладу. Примусове переселення українців у 1945–1946 рр. Операція «Вісла».

Нова смуга масових репресій в СРСР. Створення концентраційних таборів. Масові депортації народів. Ідеологічний наступ сталінщини на спроби культурно-національного відродження в Україні. Боротьба з інакомисленням. Цькування української інтелігенції. Постанови ЦК КП(б)У з питань літератури і мистецтва. Боротьба проти «низькопоклонства» перед Заходом. Політична ізоляція СРСР. Початок «холодної війни».

Культурне життя України в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Тема 16.

ВІД ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ ДО НЕОСТАЛІНІЗМУ: УКРАЇНА В СЕРЕДИНІ 1950-х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1980-х РОКІВ

Десятиліття контрольованого лібералізму. Україна після смерті Сталіна. Передача Кримської області до складу УРСР: мотиви і правова основа.

Спроби лібералізації політичного режиму. XX з'їзд КПРС. Критика культу особи Сталіна. Початок реабілітації жертв комуністичних репресій. Реформи Микити Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення. Освоєння цілинних земель. Кукурудзяно-горохова епопея. Ради народного господарства. Зародження руху «шістдесятників», їх ідеали і цінності, роль у національно-культурному житті. Початок наступу на шістдесятників. Розповсюдження «самвидаву». Нові політичні репресії. Антирелігійна кампанія. Прорахунки у зовнішній політиці. Усунення М.Хрущова від влади.

Поглиблення системної кризи тоталітарного режиму (друга половина 1960-х – середина 1980-х років). Переміни в кремлівському керівництві у жовтні 1964 р. та їх наслідки для України. «Косигінська реформа»: суть, мета, методи, підсумки, причини її згорання. Ідеологія «развинутого соціалізму». Відмова від «реформаторства» і курс на соціально-економічну «стабільність» при Л.Брежнєві. Валові показники. Наростання кризових явищ у соціально-економічному житті. Надходження «нафтодоларів», їх вплив на добробут народу.

Зміна політичного курсу. Посилення репресій проти шістдесятницького руху в Україні. Діяльність першого секретаря ЦК КПУ Петра Шелеста та причини його увільнення. Володимир Щербицький як провідник русифікаторської політики центру. Дальше обмеження прав України. «Великий погром» 1972 р. «Чистка» керівних державних і партійних кадрів республіки. Курс на прискорення «злиття націй». Посилення реакції в духовному житті. Спотворення історії України. Наслідки русифікації в Україні. Нова Конституція УРСР.

Дисидентський рух. Розгортання правозахисного і дисидентського руху. Самостійницький, національно-культурницький, правозахисний та релігійний напрями українського дисидентства. Українська робітничо-селянська спілка. Левко Лук'яненко. Форми спротиву комуністичному тоталітаризмові. Самвидав. «Український вісник». В'ячеслав Чорновіл. Демонстрації протесту. Василь Макух, Микола Бериславський, Олекса Гірник. Українська гельсінська група. Микола Руденко. Боротьба з інакомисленням. Тюремні ув'язнення та психушки. Василь Стус, Олекса Тихий, Юрій Литвин, Валерій Марченко. Адміністративні переслідування. Значення українського дисидентського руху.

Суперечливість культурного і духовного життя в Україні.

Тема 17.

УКРАЇНА НА ПЕРЕЛОМІ: 1985–1991 РОКИ

Горбачовська «перебудова» в українському контексті. Пошуки шляхів модернізації суспільства, їх необхідність. Погіршення економічної та суспільно-політичної ситуації. Гальмування перебудовних процесів в Україні. Структурний дисбаланс економіки. Спроби поєднати ринок з централізованим плануванням. Шахтарські страйки. Чорнобильська катастрофа та її наслідки.

Зростання національної свідомості. Активізація суспільно-політичного життя в Україні. Спілка письменників України – провісник українського націо-

нального відродження. Викриття злочинів тоталітарного режиму. Повернення забутих імен. Створення і діяльність «неформальних» груп та організацій. Український культурологічний клуб. Товариство Лева. «Меморіал». Товариство української мови ім. Т.Шевченка. Поява незалежних українських видань. Перші несанкціоновані мітинги. Відродження національної символіки. Відставка В.Щербицького. Прийняття закону «Про мови в Українській РСР». «Живий ланцюг», присвячений Акту злуки УНР і ЗУНР. Святкування 500-річчя українського козацтва. Демонтаж пам'ятників Леніну. Рух за легалізацію УГКЦ та УАПЦ. Формування багатопартійності. Народний рух України за перебудову, його програма та соціальна база. Партійне будівництво. Вибори до Верховної Ради УРСР та місцевих Рад. Утворення демократичного блоку.

Від Декларації про державний суверенітет України до референдуму про її незалежність. Діяльність Верховної Ради України. Протистояння між «групою 239» та Народною радою. Декларація про державний суверенітет України. Курс національно-демократичних сил на утвердження державної незалежності. Голодування студентів у Києві. Загострення економічного становища. Посилення соціальної напруги в суспільстві. Страйковий рух. Інспірування сепаратистських настроїв. Березневий референдум 1991 р. Новоогарьовський процес і Україна. Спроби державного перевороту у Москві та його провал. Акт проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ. Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. Вибори Президента України. Історичне значення проголошення незалежності України.

Тема 18.

СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Перші здобутки і перші втрати: Президент Леонід Кравчук. Міжнародне визнання Української держави. Остаточний демонтаж СРСР. Угода про співдружність Незалежних Держав. Діяльність парламенту України в галузі державного і економічного будівництва. Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Закон «Про громадянство України». Затвердження державної символіки. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту, Національної гвардії, Служби безпеки, митної служби. Запровадження національної грошової одиниці та інших інститутів державності.

Проблеми соціально-економічного та політичного реформування українського суспільства. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Труднощі національно-культурного відродження, розвитку науки, освіти, духовності. Міжнаціональні відносини і їх правове регулювання в Україні. «Декларація прав національностей України». Кримська автономія. Загострення протистояння між законодавчою та виконавчою гілками центральної влади. Кампанія 1994 р. по виборах до Верховної Ради та Президента України.

Реформи та ілюзії: Президент Леонід Кучма. Соціально-економічна та політична платформа новообраного Президента, кроки по її реалізації. Прийняття Конституції України. Грошова реформа. Наростання економічної кризи та

соціальної напруженості наприкінці 90-х років. Формування «тіньової» економіки. Корупція та хабарництво.

Виборчі перегони 1998–1999 рр. «Реформи заради добробуту» прем'єр-міністра Віктора Ющенка. Початок економічної стабілізації. Прем'єр-міністри Анатолій Кінах та Віктор Янукович. Політична криза 2000–2001 рр. «Касетний скандал». Вбивство Георгія Гонгадзе. «Україна без Кучми». Візит в Україну Папи Римського. Парламентські вибори 2002 р. Загострення протистояння між пропрезидентськими і опозиційними силами.

Українська помаранчева революція. Початок президентської виборчої кампанії 2004 р. і українське суспільство. Отруєння кандидата в Президенти України В.Ющенка. Фальсифікації виборів з боку влади. Українська помаранчева революція, її причини, хід, соціальна база. Ухвала Верховного Суду України про переголосування другого туру президентських виборів. Президент Віктор Ющенко. Діяльність уряду прем'єр-міністра України Юлії Тимошенко.

Основні орієнтири зовнішньої політики. Діяльність України на міжнародній арені. Концепція української зовнішньої політики. Набуття Україною без'ядерного статусу. Участь України у миротворчих процесах ООН, у програмі «Партнерство заради миру», в діяльності Ради Європи та інших міжнародних інституцій. Українська діаспора на сучасному етапі.

Нові тенденції в культурному та духовному житті України.

ТЕМАТИКА ТА ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. НАЙДАВНІШІ ЧАСИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (2 год.)

План

1. Формування первісного суспільства.
2. Становлення і розвиток державотворчої традиції на території України: киммерійці, скіфи, сармати, античні міста-держави Північного Причорномор'я.
3. Стародавні слов'яни.
4. Український народ – автохтон на своїй землі.

Реферати

*Трипільська культура в історії українського народу.
Антська держава та її значення.*

Список літератури

1. Брайчевський М. Антське царство. Конспект історії України. Нова концепція // Старожитності. – 1991. – № 5.
2. Брайчевський М. Скіфи. Конспект історії України. Нова концепція // Там само. – № 4.
3. Василенко Г. Велика Скіфія. – К., 1991.
4. Василенко Г. Руси. – К., 1990.
5. Велика історія України: У 2 т. Т.І / Зладив М. Голубець. – К., 1993. – С.11-61.
6. Влес-книга // Дніпро. – 1990. – № 4.
7. Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 7-62.
8. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С. 9-48.
9. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990. – С. 5-33
10. Давня історія України: У 2 кн. / Толочко П. (кер. авт. кол.), Козак Д., Крижицький С. та ін. – К., 1995.
11. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 32-46.
12. Ефименко А. История украинского народа. – К., 1990. – С. 9-26.
13. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 7-12.
14. Залізник Л. Про козаків, аріїв та їхню прабатьківщину // Старожитності. – 1992. – № 5.
15. Ігнатович Е. Україна – terra incognita. – К., 1992.
16. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.І / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 5-39.
17. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 22-33.
18. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 3-11.
19. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 6-24.
20. Паїк В. «Велика Скитія» – велика Сколотія // Державність. – 1992. – № 1-2.
21. Опис Скитії Геродота // Л.Ч.К. – 1993. – № 7-9.
22. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.І. – К., 1992. – С. 13-85.
23. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 17-32.

Тема 2.
ПІДНЕСЕННЯ Й ЗАНЕПАД КИЇВСЬКОЇ РУСИ
(2 год.)

План

1. Утворення Давньоруської держави. Перші київські князі.
2. Князювання Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
3. Київська Русь у часи роздробленості.

Реферати

*Законотворча діяльність Ярослава Мудрого.
Зовнішня політика Київської Русі.*

Список літератури

1. Велика історія України: У 2 т. Т.І. / Зладив М.Голубець. – К., 1993.
2. Гарський А. Ще раз про роль норманів у формуванні Київської Русі // У.І.Ж. – 1994. – № 1.
3. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 64-114.
4. Грушевський М. Звичайна схема «руської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства // Вивід прав України. – Львів, 1992.
5. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С.49-138.
6. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990. – С. 34-94.
7. Давня історія України: У 2 кн. Кн. 2 / Толочко П. (кер. авт. кол.), Козак Д., Крижицький С. та ін. – К., 1995.
8. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 42-100.
9. Ефименко А. История украинского народа. – К., 1990. – С. 27-89.
10. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 13-31.
11. Іванченко Р. Київська Русь: початки Української держави. – К., 1995.
12. Історія України: нове бачення: У 2 т.Т.І / під ред.В.Смолія. – К., 1995. – С. 40-112.
13. Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991. – С. 1-159.
14. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – К., 1984.
15. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. та ін. Історія українського війська. – Львів, 1992. – С. 3-132.
16. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 33-109.
17. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 12-18.
18. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 25-48.
19. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1992.
20. Ортинський І. Хрищення, хрест та харизма України. – Рим – Мюнхен – Фрайбург, 1988.
21. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.І. – К., 1992.
22. Сахаров А. Дипломатия Древней Руси. – Москва, 1980.
23. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 29-68.
24. Толочко П. Історичні портрети. – К., 1990. – С. 1-62.

Тема 3.

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА – СПАДКОЄМИЦЯ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

(2 год.)

План

1. Галичина і Волинь у XI–XII ст.
2. Утворення Галицько-Волинського князівства. Князь Роман Мстиславич.
3. Галицько-волинські землі в період громадянських воєн. Король Д.Галицький, його внутрішня і зовнішня політика.
4. Галицько-Волинська Русь в останній третині XIII – першій половині XIV ст.
5. Роль Галицько-Волинської держави в історії України.

Реферати

Король Данило і галицькі бояри.

Галицько-Волинська держава у боротьбі із золотоординським ігом.

Список літератури

1. Борисенко В. Курс української історії. – К., 1996. – С. 73-91.
2. Велика історія України: У 2 т. Т.І. / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 191-240.
3. Грабовський С., Ставряні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 103-114.
4. Грушевський М. Звичайна схема «руської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства // Вивід прав України. – Львів, 1992.
5. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С.111-131.
6. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990. – С. 66-75.
7. Давня історія України: У 2 кн. Кн.2 / Толочко П. (кер. авт. кол.), Козак Д., Крижицький С. та ін. – К., 1995. – С. 122-124.
8. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 84-100.
9. Ефименко А. История украинского народа. – К., 1990. – С. 75-89.
10. Історія України / Керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів, 1996. – С. 75-84.
11. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.І / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 95-112.
12. Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991.
13. Котляр М. Найдавніша повість про Данила Галицького // Київська старовина. – 1992. – № 1.
14. Котляр Н. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волинской Руси IX– XIII вв. – К., 1985.
15. Котляр М., Смолій В. Народжений в кольчuzі (Данило Галицький) // Історія в життєписах... – К., 1994.
16. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – К., 1984.
17. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. та ін. Історія українського війська. – Львів, 1992.
18. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 71-85.
19. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 17-18.
20. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 49-63..
21. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.І. – К., 1992. – С. 192-214.
22. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 61-68.
23. Толочко П. Історичні портрети. – К., 1990. – С. 241-268.

Тема 4.

**УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ
В УМОВАХ ІНОЗЕМНОЇ КОЛОНІЗАЦІЇ
(середина XIV – перша половина XVII століття)
(2 год.)**

План

1. Формування, устрій, суспільно-політичні відносини Литовсько-Руської держави.
2. Посилення польського наступу. Україна в складі Речі Посполитої.
3. Національно-культурний рух. Братства.

Реферати

*Берестейська церковна унія 1596 р. в історичній ретроспективі.
Реформи Петра Могили: причини і наслідки.*

Список літератури

1. Антонович В. Що принесла Україні унія. – Чернівці, 1992.
2. Велика історія України: У 2 т. Т.І. / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 297-351; Т.2. – С. 37-53.
3. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 115-140.
4. Грушевський М. Духовна Україна (Збірка творів). – К., 1994. – С. 136-255.
5. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., – 1990. – С. 139-169, 188-200, 215-238.
6. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990. – С. 94-151.
7. Грушевський М., Левицький О. Розвідки про церковні відносини на Україні-Руси XVI-XVIII вв. – Львів, 1991.
8. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 101-147, 166-188, 222-225.
9. Ефименко А. История украинского народа. – К., 1990. – С. 90-190.
10. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 32-38.
11. Ісаевич Я. Україна давня і нова. – Львів, 1996. – С. 50-62, 105-113, 173-182.
12. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.І / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 113-151.
13. Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991. – С. 160-234.
14. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 110-155.
15. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 19-24
16. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 64-78.
17. Митрополит Іларіон. Князь Константин Острозький і його культурна праця. – Б.м., 1992.
18. Стрийковський М. Хроніка польська, литовська, жмудська і всієї Русі // Дзвін. – 1990. – № 1-4.
19. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 69-96.
20. Україна і Польща в період феодалізму: Зб. наукових праць. – К., 1991.
21. Яковенко Н. Здобутки і втрати Люблінської унії // Київська старовина. – 1993. – № 3.

Тема 5.

КОЗАЦТВО В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

(2 год.)

План

1. Виникнення козацтва: причини та сутність.
2. Утворення та розвиток Запорізької Січі.
3. Боротьба українських козаків проти зовнішньої агресії, соціального і національного гніту.

Реферати

Байда Вишневецький в житті й легендах.

Національно-культурницька діяльність українського козацтва.

Список літератури

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991. – С.41-99.
2. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. – К., 1991.
3. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 5-36.
4. Володарі гетьманської булави: Історичні портрети. – К., 1995. – С. 3-164.
5. Гетьмани України: Історичні портрети. – К., 1991. – С. 7-32.
6. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.
7. Грабовський С., Ставряні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 141-163.
8. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С. 170-187, 201-214, 239-295.
9. Грушевський М. Історія української козащини. Т.І. До року 1625 // Вітчизна. 1989. – № 1-12.
10. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990. – С. 152-177.
11. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 148-165, 188-232.
12. Ефименко А. История украинского народа. – К., 1990. – С. 191-219.
13. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 38-42.
14. Кащенко А. Оповідання про славне Військо Запорізьке низове. – Дніпропетровськ, 1991.
15. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 155-169.
16. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. та ін. Історія українського війська. – Львів, 1992. – С. 170-198.
17. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 25-30.
18. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 79-104.
19. Мицик Ю., Плохій С., Стороженко І. Як козаки воювали. – Дніпропетровськ, 1990.
20. Наливайко Д. Козацька християнська республіка. – К., 1992.
21. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.І.-К., 1992. – С. 361-365, 437-455.
22. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 97-115.
23. Хотинська війна (1621 р.) / Г.Грабянка, С. Величко, Й.Мюллер та ін. – К., 1991.
24. Шерер Ж.-Б. Літопис Малоросії, або історія козаків-запорожців... – К., 1994.
25. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: У 3 т. – К., 1990-1991.

Тема 6.

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ СЕРЕДИНИ XVII СТОЛІТТЯ.

УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

(2 год.)

План

1. Україна напередодні революції. Б.Хмельницький.
2. Початок Визвольної революції. Ліквідація польсько-шляхетського режиму в Україні. Становлення Української національної держави.
3. Договір між Україною і Московською державою (1654 р.) та його оцінка в історичній літературі.
4. Загострення українсько-московських відносин (1654–1657 рр.).

Реферати

Богдан Хмельницький – видатний державний діяч і полководець, фундатор Української держави.

Битва під Батогом (1652 р.) та її наслідки.

Список літератури

1. Антонович В. Про часи козацькі на Україні. – К., 1991. – С. 100-142.
2. Апанович О. Українсько-російський договір 1654 р. Міфи і реальність. – К., 1994.
3. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 54-76.
4. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С. 296-325.
5. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990. – С. 178-202.
6. Дорошенко Д. Нарис з історії України. – Львів, 1991. – С. 234-283.
7. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.І / Під ред.В.Смоля. -К., 1995. – С. 152-191.
8. Костомаров М. Історія України в життєписях визначніших єї діячів. – К., 1991.
9. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990.
10. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 170-186.
11. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 31-37.
12. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 105-122.
13. Липинський В. Україна на переломі... // У.І.Ж. – 1992. – № 2, 4.
14. Мельничук Б., Юрчак Н. Шляхами Богдана Хмельницького на Тернопільщині. – Тернопіль, 1991.
15. Меріме П. Українські козаки. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990.
16. Наливайко Д. Козацька християнська республіка. -К., 1992. – С. 186-281.
17. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. – К., 1992. – С. 10-35.
18. Ролле Й. Жінки при Чигиринському дворі. – К., 1994.
19. Свешніков І. Битва під Берестечком. – Львів, 1993.
20. Стаття Богдана Хмельницького. Первый договор между Украиной и Россией 21 марта 1654 г. // Пам'ятки України. – 1991. – № 2, 5; Вивід прав України. – Львів, 1991. – С. 18-41.
21. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 115-128.
22. Хоткевич Г. Два гетьмани. – К., 1991. – С. 5-62.
23. Шевальє П. Історія війни козаків проти Польщі. – К., 1993.
24. Яковлів А. Договір гетьмана Б.Хмельницького з Москвою року 1654 // Дзвін. – 1991. – № 4.

Тема 7.

КРИЗА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТОЛІТТЯ

(2 год.)

План

1. Гетьманування І.Виговського та Ю.Хмельницького.
2. Боротьба старшини за владу. П.Тетеря та І.Брюховецький.
3. Україна в останній період Національно-визвольної революції. Гетьман П.Дорошенко.

Реферати

*Конотопська битва (1659 р.) в історії українського народу.
Життя і боротьба гетьмана П.Дорошенка.*

Список літератури

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991. – С. 143-153.
2. Брайчевський М. Конспект історії України // Старожитності. – 1991. – № 11-12.
3. Будзиновський В. Наші гетьмани. – Тернопіль, 1990. – С. 23-85.
4. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 77-103.
5. Володарі гетьманської булави: Історичні портрети. – К., 1995. – С. 253-385.
6. Гетьмани України: Історичні портрети. – К., 1991. – С. 45-93.
7. Грабовський С., Ставряні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 181-198, 497-508.
8. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С. 326-366.
9. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990. – С. 203-243.
10. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К., 1991. – С. 9-18.
11. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 284-334.
12. Драгоманов М. Пропавший час. .. // У.І.Ж. – 1991. – № 9.
13. Ефименко А. История украинского народа. – К., 1990. – С. 251-268.
14. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 47-50.
15. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.І. / Під ред. В.Смолія. – К., 1995. – С. 191-218.
16. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 186-204.
17. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 38-44.
18. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 123-139.
19. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. – К., 1992. – С. 36-52.
20. Смолій В., Степанков В. Переддень Руїни (1650-1670 рр.) // Київська старовина. – 1993. – № 6.
21. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 128-144.
22. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків. Т.3. – К., 1991.

Тема 8.

ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ XVII – XVIII СТОЛІТТЯХ

(2 год.)

План

1. Гетьманування І.Мазепа. Перша українська конституція.
2. Наступ Москви. Остаточна ліквідація політичної автономії України.
3. Запоріжжя, Слобожанщина, Правобережжя та Західна Україна в козацько-гетьманську добу.

Реферати

Іван Мазепа, людина й історичний діяч.

Формування та боротьба карпатських опришків.

Список літератури

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991. – С. 154-207.
2. Борщак І. Мазепа. Орлик. Войнаровський. – Львів, 1991.
3. Борщак І., Мартель Р. Іван Мазепа. Життя й пориви великого гетьмана. – К., 1991.
4. Володарі гетьманської булави: Історичні портрети. – К., 1995. – С. 385-554.
5. Гетьмани України: Історичні портрети. – К., 1991. – С. 101-214.
6. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.
7. Грабовецький В. Олекса Довбуш. – Львів, 1994.
8. Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 199-250, 509-528.
9. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С. 367-476.
10. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990. – С. 244-305.
11. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С.334-495.
12. Єнсен А. Мазепа. – К., 1992.
13. Іван Мазепа і Москва. – К., 1994.
14. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.І. / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 219-262.
15. Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991. – С. 452-493.
16. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 204-252.
17. Кулиняк Д. Соловецький в'язень. – К., 1991.
18. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 45-51.
19. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 140-165.
20. Різниченко В. Пилип Орлик. – К., 1918.
21. Сергійчук В. Кого зрадив гетьман Мазепа. – К., 1991.
22. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 145-182.
23. Субтельний О. Мазепинці. – К., 1994.
24. Угода та конституція Пилипа Орлика // Літературна Україна. – 1990. – 12 лип.
25. Хоткевич Г. Два гетьмани. – К., 1991. – С. 63-106.
26. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. Т.3. – К., 1991.

Тема 9.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

ПІД ГНІТОМ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ХІХ СТОЛІТТІ

(2 год.)

План

1. Політика російського царизму на українських землях в першій половині ХІХ ст.
2. Перша хвиля національного відродження. Кирило-Мефодіївське товариство.
3. «Українське питання» у 60–90-ті роки.

Реферати

*Роль Тараса Шевченка в духовному відродженні української нації.
Валуєвський циркуляр (1863 р.) та Емський указ (1876 р.): два штрихи
російського шовінізму в Україні.*

Список літератури

1. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 222-244., 263-308.
2. Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 251-267, 270-276, 283-289, 529-544.
3. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С. 482-492, 499-501, 506-508, 516-519.
4. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990. – С. 306-319, 331-344.
5. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К., 1991. – С. 18-28.
6. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 496-525, 540-546.
7. Драгоманов М. Вибране. – К., 1991.
8. Жуковський А., Субтельний О. Нарис Історії України. – Львів, 1992. – С. 59-67.
9. Іванченко Р. Раби Києва не мовчали. – К., 1991.
10. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.І / Під ред.В.Смолія. – К., 1995. – С. 263-308.
11. Кирило-Мефодіївське товариство. Збірник документів у 3-х томах. – К., 1990.
12. Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху ХІХ століття. – Тернопіль, 1993.
13. Костомаров Н. Исторические произведения. Автобиография. – К., 1989.
14. Крип'якевич І. Історія Ураїни. – Львів, 1990. – С. 253-280.
15. Куліш П. Твори: В 2 т. – К., 1989.
16. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 52-57.
17. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 166-186.
18. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. Т.І. – К., 1994.
19. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш.-К.,1989.
20. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. – К., 1992. – С. 261-324.
21. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 183-192, 200-214, 244-263.
22. Федченко П. Михайло Драгоманов. – К., 1991.
23. Чубинський П. Ще не вмерла Україна. – К., 1991.

Тема 10.

ЗАХІДНА УКРАЇНА В СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

(2 год.)

План

1. Соціально-економічне та політичне становище західноукраїнських земель в кінці XVIII – першій половині XIX ст.
2. Відгомін «Весни народів».
3. Піднесення суспільно-політичного та національного руху в другій половині XIX ст.

Реферати

Іван Франко в суспільно-політичному житті Галичини.

Культурно-освітнє товариство «Просвіта»: створення та діяльність.

Список літератури

1. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 245-262, 280-308.
2. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С.267-270, 276-283.
3. Грицак Я. Молоді радикали в суспільно-політичному житті Галичини // Записки НТШ. ССХХІІ. – Львів, 1991. – С. 71-110.
4. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С. 477-482, 493-506, 508-515.
5. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990. – С. 320-330.
6. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 525-538, 550-552.
7. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 59-63, 67-70.
8. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. – К., 1993.
9. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.І. / Під ред.В.Смоля. – К., 1995. – С. 308-349.
- 10.Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху XIX ст. – Тернопіль, 1993.
- 11.Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 280-294.
- 12.Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 58-65.
- 13.Лазарович М. «П'ємонт» українського національного відродження (Східна Галичина у другій половині XIX – на початку XX століття). – Тернопіль: Економічна думка, 2003.
- 14.Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 187-207.
- 15.Левицький К. Українські політики Галичини. – Тернопіль, 1996.
- 16.Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. Т.І. – К., 1994.
- 17.Мороз В. Україна в XX ст. – Тернопіль, 1992. – С. 5-49.
- 18.Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. – К., 1992. – С. 324-339.
- 19.Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 192-199, 214-224, 272-294.
- 20.Франко І. Ukraina irredenta // Вивід прав України. – Львів, 1991.

Тема 11.

УКРАЇНА НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

(2 год.)

План

1. Суспільно-політичне становище Східної України в 1900–1914 рр.

2. Розвиток національно-визвольного руху на західно-українських землях.
3. Трагедія Першої світової війни. Українські січові стрільці.

Реферати

Виникнення та діяльність Української парламентської громади в I і II Державних думах.

Українське січове стрілецтво в боротьбі за державність.

Список літератури

1. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 307-322.
2. Вернадський В. Українське питання і російська громадськість // Вітчизна. – 1988. – № 6.
3. Гордієнко В. Українські січові стрільці. – Львів, 1990.
4. Грабовський С., Ставряні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 289-304.
5. Грицак Я. ...Дух, що тіло рве до бою... – Львів, 1990.
6. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. – К., 1993. – С. 7-78.
7. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 546-556.
8. Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців 1914-1918 // Дзвін. – 1991. – № 9-12; 1992. – С. 1-12; 1993. – № 1-6.
9. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 66-67, 69-71.
10. Історія січових стрільців. – К., 1992. – С. 15-26.
11. Коляничук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. – Львів, 1995.
12. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 66-71.
13. Лазарович М. Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни. – Тернопіль: Тайп, 2003.
14. Лазарович М., Лазарович Н. «Машерують наші добровольці...» – Тернопіль: Тайп, 2003.
15. Лановик Б., Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 208-226.
16. Левицький К. Українські політики Галичини. – Тернопіль, 1996.
17. Литвин М., Науменко К. Історія галицького стрілецтва. – Львів, 1991.
18. Матейко Р., Мельничук Б. Воєнними дорогами синів Галичини. – Тернопіль, 1991.
19. Міхновський М. Самостійна Україна // Вивід прав України. – Львів, 1991. – С. 78-83.
20. Мороз В. Україна в ХХ ст. – Тернопіль, 1992. – С. 50-81.
21. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. – К., 1992. – С. 405-456.
22. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. – Львів, 1995.
23. Самостійна Україна: Збірник програм українських політичних партій початку ХХ ст. – Тернопіль, 1991.
24. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 260-271, 296-300.
25. Українські Січові Стрільці 1914-1920 / За ред. Б.Гнаткевича та ін. – Львів, 1991.

Тема 12.

УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНІ ЗМАГАННЯ 1917–1921 РОКІВ

(2 год.)

План

1. Початки державного відродження України. Центральна Рада та її Універсали.

2. Гетьманська держава.
3. Діяльність Директорії УНР.
4. Західноукраїнська Народна Республіка.
5. Втрата української державності: причини і наслідки.

Реферати

Крути: біль і пам'ять.

Акт злуки УНР і ЗУНР в історії українського народу.

Список літератури

1. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 322-383.
2. Винниченко В. Відродження нації: У 3 т. – К., 1990.
3. Гордієнко В. Українська Галицька Армія. – Львів. 1991.
4. Грабовський С., Ставряні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 306-345, 545-573.
5. Грушевський М. Новий період історії України. – К., 1992.
6. Грушевський М. Спомини // Київ. – 1988. – № 9-12; – 1989. – № 8-11.
7. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст.: Нариси політичної історії. – К., 1993.
8. Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 // Прапор. – 1990. – № 11-12; Березіль. – 1991. – № 1-2.
9. Іванис В. Симон Петлюра – Президент України. – Дрогобич, 1991.
10. Історія січових стрільців. – К., 1992.
11. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.2 / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 3-143.
12. Коляничук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. – Львів, 1992.
13. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. та ін. Історія українського війська. – Львів, 1992. – С. 293-568, 579-592.
14. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 72-81.
15. Лазарович М. Українські січові стрільці в революційних подіях у листопаді 1918 р. в Східній Галичині // Український історичний журнал. – 1998. – № 5.
16. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 227-262
17. Махно Н. Воспоминания. – Москва, 1992.
18. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. – К., 1993.
19. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. – К., 1992. – С. 457-555.
20. Романчук О. Ультиматум. – К., 1990.
21. Скоропадський П. Спомини. – К., 1992.
22. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 300-331.
23. Удовиченко О. Україна у війні за державність. – К., 1995.
24. Чайковський А. Чорні рядки: Спогади комісара ЗУНР // Дзвін. – 1990. – № 6.
25. Чотири Універсали. – К., 1990.

Тема 13.

РАДЯНСЬКА УКРАЇНА В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ТОТАЛІТАРНОГО ЛАДУ (1920-ті – 1941 роки) (2 год.)

План

1. Встановлення комуністичного режиму в Україні. Створення СРСР.
2. Політика «коренізації», її особливості й наслідки на українських землях.
3. Україна в умовах великого терору.

Реферати

*Тріумф і трагедія Миколи Скрипника.
Голодомор 1932-1933 рр. в Україні.*

Список літератури

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2 кн. – К., 1994.
2. Волкогонов Д. Тріумф і трагедія: Політичний портрет Й.В.Сталіна: У 2 кн. – К., 1989-1990.
3. Голод 1921-1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1993.
4. Грабовський С., Ставряні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 346-376, 574-584.
5. Дашкевич Я. Україна і союзні договори 1920 та 1922 рр. // Ровесник. – 1991. – № 5.
6. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? // Вітчизна. – 1990. – № 5, 7.
7. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 99-106.
8. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.2 / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 144-256.
9. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція. – К., 1991.
10. Конквест Р. Жнива скорботи. – К., 1993.
11. Кульчицький С. Ціна «великого перелому». – К., 1991.
12. Курносів Ю. Духовне життя на Україні в 20-30 рр. // У.І.Ж. – 1990. – № 1.
13. Курносів Ю. Суспільно-політичне життя на Україні в 20-30 рр. // У.І.Ж. – 1989. – № 12.
14. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 82-90.
15. Лановик Б., Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 263-285.
16. Лозицький В. Політика українізації в 20-30 роках: історія, проблеми, уроки // У.І.Ж. – 1989. – № 3.
17. Мельгунов С. Красный терор в России. – Москва, 1990.
18. Петров В. Діячі української культури (1920-1940 рр.) – жертви більшовицького терору. – К., 1992.
19. Соловей Д. Голгота України: московсько-більшовицький терор в УРСР між першою і другою світовою війною. – Дрогобич, 1993.
20. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 332-368.
21. Хвильовий М. Україна чи Малоросія? // Вітчизна. – 1990. – № 2.
22. Чорна тінь голодомору 1932–1933 років над Тернопіллям: Книга пам'яті / Вступ. ст.; упоряд.: Б. Д. Лановик, М. В. Лазарович, Р. М. Матейко. – Тернопіль: Джура, 2003.

Тема 14.

ЗАХІДНА УКРАЇНА МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ (2 год.)

План

1. Польська політика на західноукраїнських землях.

2. Діяльність політичних партій і рухів у Галичині та на Волині.
3. Українське питання в Румунії і Чехо-Словаччині.

Реферати

*Організація Українських Націоналістів: ідея та діяльність.
Життєвий шлях митрополита Андрія Шептицького.*

Список літератури

1. Бандера С. Мій життєпис // Державність. – 1992. – № 1.
2. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. Історія та ідеї. – Дрогобич, 1994.
3. Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна // Дзвін. – 1991. – № 3.
4. Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С.387-402.
5. Гренджі-Донський В. Під чоботом окупанта // Л.Ч.К. – 1991. – № 5.
6. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. – К., 1993. – С. 204-220.
7. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К., 1991.
8. Життя і смерть полковника Коновальця... – Львів, 1993.
9. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 106-113.
10. Задоржний В., Вегеш М. Карпатська Україна у світлі нових документів // Сучасність. – 1993. – № 4.
11. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.2 / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 256-280.
12. Кузьо Т. ОУН в Україні // Сучасність. – 1992. – № 12.
13. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 91-98.
14. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 286-306.
15. Мірчук П. Степан Бандера. – Хмельницький, 1992. – С. 5-71.
16. ОУН-УПА // Державність. – 1992. – № 3.
17. Сливка О. Карпатська Україна... // Л.Ч.К. – 1993. – № 7-9.
18. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С.369-392.
19. Таран С. Інтегральний націоналізм в ім'я ідеї // Березіль. – 1992. – № 9-10.
20. Шафета П. Убивство міністра Перацького // Дзвін. – 1990. – № 1-2.

Тема 15.

ТРАГЕДІЯ УКРАЇНЦІВ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1939 – початок 1950-х років) (2 год.)

План

1. Початок Другої світової війни і Україна.

2. Українські землі в умовах окупації фашистською Німеччиною. Рух Опору.
3. Звільнення України від німецько-фашистських загарбників. Возз'єднання українських земель.
4. Післявоєнна відбудова та нова хвиля масових репресій другої половини 40-х – початку 50-х років в Україні.

Реферати

Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 р. та його історичне значення.

Голод 1946-1947 рр. в Україні.

Список літератури

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2 кн. – К., 1994.
2. Брицький П. Україна у другій світовій війні (1939-1945 рр.). – Чернівці, 1995.
3. Бульба-Боровець Т. Армія без держави. – Львів, 1993.
4. Воронов І., Пилявець Ю. Голод 1946-1947 рр. – К., 1991.
5. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – С. 376-380, 403-418.
6. Гунчак Т. У мундирах ворога // Військо України. – 1993. – № 9.
7. Злочини комуністичної Москви в Україні вліті 1941 року. – Дрогобич, 1991.
8. Ковалюк В. Культурологічні та духовні аспекти «радянизації» Західної України (вересень 1939 – червень 1941 рр.) // У.І.Ж. – 1993. – № 2-3.
9. Коваль М. ОУН-УПА: між «третім рейхом» і сталінським тоталітаризмом // У.І.Ж. – 1994. – № 2-3.
10. Кожукало І. 1946-1947 роки: невідомий голод. – К., 1990.
11. Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993.
12. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 99-106.
13. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 307-338.
14. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. 1942-1952: Документи і матеріали. – Львів, 1991.
15. ОУН і УПА у другій світовій війні // У.І.Ж. – 1994. – № 2-6; 1995. – № 1-3.
16. Роєнко В. Друга світова війна (1939-1945 роки). – К., 1994.
17. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 392-430.
18. Суворов В. Ледокол. – Москва, 1994.
19. Суворов В. День М. – Москва, 1994.
20. Трубайчук А. Брудершафт двох диктаторів. – К., 1993.
21. Універсал і платформа УГВР // Вивід прав України.-Львів, 1991. – С. 119-125.
22. Цілком таємно... Секретні документи Рейху про діяльність ОУН 1941-1944 рр. – Тернопіль, 1992.

Тема 16.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1950-х – СЕРЕДИНІ 1980-х РОКІВ

(2 год.)

План

1. Спроба здійснення нової політики (середина 50-х – перша половина 60-х років). Культурницьке шістдесятництво в УРСР.
2. Наростання кризових явищ у соціально-економічному, політичному і культурному житті (друга половина 60-х – середина 80-х років).
3. Розгортання дисидентського руху.

Реферати

Петро Шелест і Україна.

Русифікація в Україні: причини і наслідки.

Список літератури

1. Аджубей А. Крушение иллюзий. – Москва, 1991.
2. Баран В. Україна після Сталіна. Нарис історії 1953-1985 рр. – Львів, 1992.
3. Бурлацкий Ф. Вожди и советники. – Москва, 1990.
4. Врублевский В. Владимир Щербицкий: правда и вымыслы. – К., 1993.
5. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 382-386, 418-446.
6. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? // Вітчизна. – 1990, – № 5-8.
7. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 135-151.
8. Зайцев Ю. Дисиденти: опозиційний рух 60-80-х рр. // Сторінки історії України. – Львів, 1992. – С. 195-235.
9. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.2 / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 352-407.
10. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 107-114.
11. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 339-364.
12. Лук'яненко Л. Сповідь у камері смертників. – К., 1991.
13. Рубан В. На протилежному боці добра // Київ. – 1992. – № 1-3.
14. Савельєв В. Чи був П.Ю.Шелест виразником «українського автономізму»? // У.І.Ж. – 1992. – № 4.
15. Стус В. З таборового зошита // Дніпро. – 1991. – № 9.
16. Стус В. Феномен доби. – К., 1993.
17. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 431-460.
18. Чорновіл В. Правосуддя чи рецидиви терору? // Київ. – 1992. – № 6-8.
19. Чорновіл В., Пенсон Б. Хроніка таборових буднів. – К., 1991.
20. Шаповал Ю. М.С. Хрущов на Україні. – К., 1990.
21. Шелест П. Холодна відлига // Київ. – 1990. – № 8.

Тема 17.

«ПЕРЕБУДОВА» І РОЗПАД СРСР

(2 год.)

План

1. Пошуки шляхів модернізації суспільства. Суперечливість перебудовних процесів в Україні.

2. Початок національного відродження. Формування багатопартійності.
3. Становлення української державності в 1990–1991 рр.

Реферати

*Українське студентство в боротьбі за державну незалежність.
Повернення української національної символіки.*

Список літератури

1. Акт проголошення незалежності України // Вільне життя. – 1991. – 28 серп.
2. Білинський А. Загадка Михайла Горбачова // Україна. – 1992. – № 25.
3. Гарань О. Від створення Руху до багатопартійності. – К., 1992.
4. Горбачов зробив свою справу..? // Молодь України. – 1991. – 20 серп.
5. Грабович О. Крах Радянського Союзу та незалежність України: Культурологічні та психологічні фактори // Сучасність. – 1992. – № 4
6. Грабовський С., Ставряні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 446-458, 582-592.
7. Декларація про державний суверенітет України. – К., 1990.
8. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992. – С. 151-157.
9. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.2 / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 408-428.
10. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 115-119.
11. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 365-379.
12. Литвин В. Політична арена України: Дійові особи та виконавці. – К., 1994.
13. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. – Львів, 1995. – С. 180-185, 199-200.
14. Останні дні імперії... Перші роки надії // Київські відомості. – 28 квіт., 4 трав.
15. Плачинда С. Україна в небезпеці // Літературна Україна. – 1991. – 14 березня.
16. Рубан В. Довга дорога до себе // Сучасність. – 1992. – № 1.
17. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 460-462, 490-496.
18. Указ Президії Верховної Ради України «Про заборону діяльності Компартії України» // Голос України. – 1991. – 3 вер.
19. Україна багатопартійна: Програмні документи нових партій. – К., 1991.
20. ЦК КПРС і ЦК КПУ причетні до перевороту // Вільне життя. – 1991. – 28 серп.

Тема 18.

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

(2 год.)

План

1. Утвердження національної державності.
2. Проблеми соціально-економічного та політичного реформування ук-

раїнського суспільства.

3. Діяльність України на міжнародній арені.

Реферати

Конституція України – основний закон незалежної держави.

Українсько-російські взаємини: декларації і реалії.

Список літератури

1. Аппатов С., Дубовик В. Американські вчені про незалежність України (1989-1992 рр.) // У.І.Ж. – 1995. – № 2.
2. Бойко О. Україна 1991-1995: тіні минулого чи контури майбутнього? – К., 1996.
3. Бутейко А. Україна не банкрут // Голос України. – 1994. – 5 жовт.
4. Военна доктрина України // Голос України. – 1993. – 29 жовт.
5. Грабовський С., Ставряні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 459-484.
6. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX-XX ст. – К., 1996. – С. 310-320.
7. Грищенко К. Современные ориентиры внешней политики Украины // Зеркало недели. – 1995. – 28 окт.
8. Історія України в особах: XIX-XX ст. – К., 1995. – С. 463-477.
9. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.2 / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 429-466.
10. Історія України / Керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів, 1996. – С. 430-470.
11. Конституція України. – К., 1996.
12. Король В. Історія України. – К., 1995. – С. 215-225.
13. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999. – С. 120-128.
14. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 380-408.
15. Литвин В. Політична арена України: Дійові особи та виконавці. – К., 1994.
16. Литвин В., Слюсаренко А. На політичній арені України (90-ті роки). Роздуми істориків // У.І.Ж. – 1994. – № 1-3.
17. Марчук Є. П'ять років української трагедії. – К., 1999.
18. Нагайло Б. Як формувалося в Україні ставлення до ядерної зброї // Сучасність. – 1993. – № 10.
19. Рудич Ф. Формування політичних структур в сучасній Україні: політологічний аналіз // У.І.Ж. – 1994. – № 2-3.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Тема 1.

КУЛЬТУРА РУСІ-УКРАЇНИ

(4 год.)

Питання для самостійного вивчення

Культура дохристиянської Русі.

Запровадження християнства і його вплив на розвиток культури.

Матеріальна культура. Будівництво, архітектура.

Духовна культура. Освіта, наука, мистецтво.

Список літератури

1. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі.-К., 1988.
2. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. – К., 1992.
3. Велика історія України: У 2 т. Т.1 / Зладив М. Голубець.-К., 1993. – С. 98-115, 254-297.
4. Возняк М. Історія української літератури: У 2 кн. Кн.1.-Львів, 1992.
5. Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. – К., 1993.
6. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990.-С. 36-45, 76-82, 131-138.
7. Давня історія України: У 2 кн. Кн.2 / Толочко П., Козак Д., Моця О. та ін. – К., 1995. – С. 54-69, 159-180.
8. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1991.
9. Історія української культури / Під заг.ред. І.Крип'якевича. – К., 1994.
- 10.Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 98-109.
- 11.Лановик Б, Лазарович М. Історія України: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2003. – С. 32-33, 90-95.
- 12.Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К., 1992.
- 13.Огієнко І. Українська культура. – К., 1991.
- 14.Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К., 1991.
- 15.Українська культура: Лекції за редакцією Д.Антоновича. – К., 1993.

Тема 2.

БОРОТЬБА РУСІ-УКРАЇНИ З МОНГОЛО-ТАТАРСЬКОЮ НАВАЛОЮ

(4 год.)

Питання для самостійного вивчення

1. Перші завойовницькі походи монголо-татар. Битва на р.Калці.
2. Навала Батия та завоювання монголо-татарами українських земель. Героїчний опір України-Русі.
3. Українські землі під ігом Золотої Орди. Боротьба проти загарбників.

Список літератури

1. Велика історія України: У 2 т. Т.1 / Зладив М.Голубець. – К., 1993.- С. 217-219, 221-222, 224-229, 318-319.
2. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С. 117-131.
3. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 90-103.
4. Історія України: Курс лекцій: У 2 кн. Кн.1 – Від найдавніших часів до кінця ХІХ століття / Мельник Л., Гуржій О., Демченко М. та ін. – К., 1991. – С. 64-65, 69-75.
5. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.1 / Під ред.В.Смолія. – К., 1995. – С. 92-93, 101-105.
6. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 69-70, 8-79, 114-115.
7. Кучкин В. Русь под игом: как это было? – Москва, 1991.
8. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 47-48, 56-65.
9. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.1. – К., 1992. – С. 183-191.
- 10.Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 48-50, 66-68.

Тема 3.

ЗБРОЙНА БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПРОТИ ІНОЗЕМНОГО ПОНЕВОЛЕННЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХVІ – СЕРЕДИНА ХVІІ СТОЛІТТЯ) (4 год.)

Питання для самостійного вивчення

1. Українське козацтво в боротьбі з турецько-татарською експансією. П.Сагайдачний.
2. Народні виступи проти Речі Посполитої під проводом К.Косинського та С. Наливайка.
3. Козацько-селянські повстання першої половини ХVІІ ст.

Список літератури

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991. – С. 51-99.
2. Апанович О. Розповіді про запорізьких козаків. – К., 1991.
3. Велика історія України: У 2 т. Т.1 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 5-36.
4. Володарі гетьманської булави: Історичні портрети. – К., 1995.
5. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.
6. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К.,1990. – С. 175-179, 206-215, 239-259, 267-295.
7. Кащенко А. Оповідання про славне Військо Запорозьке низове. – Дніпропетровськ, 1991.
8. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 155-169.
9. Крохмальюк Ю. Военний шлях Сагайдачного на Москву 1618 р. – Львів, б.р.
- 10.Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 79-104
- 11.Мельник Л. Герої народних повстань. – К., 1990.
- 12.Мицик Ю., Плохій С., Стороженко І. Як козаки воювали. – Дніпропетровськ, 1990. – С. 161-216.
- 13.Мишко Д. Северин Наливайко. – К., 1962.
- 14.Наливайко Д. Козацька християнська республіка... – К., 1992.
- 15.Сергійчук В. Морські походи запорожців. – К., 1992.

16. Хотинська війна. – К., 1991.
17. Яворницький Д. Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. – Дніпропетровськ, 1991.
18. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: У 3 т. – К., 1990-1991.

Тема 4.

УСТРІЙ, СВІТОГЛЯД ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVII–XVIII СТОЛІТТЯ) (4 год.)

Питання для самостійного вивчення

1. Політичний лад України в другій половині XVII–XVIII ст.
2. Світогляд українського громадянства.
3. Культура України в часи Козацької держави.

Список літератури

1. Апанович О. Культура козацтва // Українська культура. – 1991. – № 1.
2. Білецький П. Українське мистецтво другої половини XVII–XVIII ст. – К., 1981.
3. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 149-221.
4. Возняк М. Історія української літератури: У 2 кн. – Львів, 1992-1994.
5. Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. – К., 1993. – С. 126-140.
6. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990. – С. 415-432.
7. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 344-365.
8. Історія української культури / Під заг.ред. І.Крип'якевича. – К., 1994.
9. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 233-252.
10. Лановик Б, Лазарович М. Історія України: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2003. – С. 164-263.
11. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К., 1992.
12. Огієнко І. Українська культура. – К., 1991.
13. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. – К., 1992. – С. 152-178, 192-240.
14. Українська культура: Лекції за редакцією Д.Антоновича. – К., 1993.
15. Хижняк З. Києво-Могилянська Академія. – К., 1981.

Тема 5.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В XIX СТОЛІТТІ (4 год.)

Питання для самостійного вивчення

1. Розвиток освіти, науки, літератури. Культурно-освітні установи.
2. Становлення професійного українського театру. Музичне життя.
3. Образотворче мистецтво й архітектура.

Список літератури

1. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 383-392.
2. Возняк М. Історія української літератури: У 2 кн. Кн.2. – Львів, 1994.

3. Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. – К., 1993.
4. Історія Русів. – К., 1991.
5. Історія української культури / Під заг.ред. І.Крип'якевича. – К., 1994.
6. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990. – С. 260-264, 266-267, 272-276, 280-285.
7. Лановик Б, Лазарович М. Історія України: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2003. – С. 323-344.
8. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К., 1992.
9. Огієнко І. Українська культура. – К., 1991.
10. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. – К., 1992. – С. 351-383.
11. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 203-212, 216-217, 266-271, 284-288.
12. Українська культура: Лекції за редакцією Д. Антоновича. – К., 1993.
13. Шип Н. Интеллигенция на Украине (XIX в.). – К., 1991.

Тема 6.

УТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТОЛІТТЯ) (4 год.)

Питання для самостійного вивчення

1. Зародження українських партій та їх вплив на піднесення суспільно-політичного руху в Україні в кін. ХІХ – на поч. ХХ ст.
2. Політичні партії в українських національно-визвольних змаганнях 1917–1921 рр.
3. Становище українських партій в 1920-х – 1930-х роках.

Список літератури

1. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 295-296, 303-305.
2. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 281-283, 289-301, 387-402.
3. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. – К., 1993.
4. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.1 / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 293-297, 338-341.
5. Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху ХІХ століття. – Тернопіль, 1993.
6. Кухта Б. З історії української політичної думки. – К., 1994.
7. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 185-186, 204-262.
8. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності – Львів, 1995, – С. 66-77.
9. Мороз В. Україна в ХХ ст. – Тернопіль, 1992. – С. 35-49.
10. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. – К., 1992. – С. 417-420, 435-439.
11. Самостійна Україна. Збірник програм українських політичних партій початку ХХ століття. – Тернопіль, 1991.
12. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 259-266, 288-289, 376-378, 381-386.

Тема 7.

УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ

(4 год.)

Питання для самостійного вивчення

1. Створення легіону УСС.
2. Бойовий шлях стрілецтва.
3. Національно-політична та культурно-просвітня діяльність УСС.

Список літератури

1. Велика історія України: У 2 т. Т.2 / Зладив М.Голубець. – К., 1993. – С. 312-317.
2. Гордієнко В. Українські Січові Стрільці. – Львів, 1990.
3. Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців 1914-1918 // Дзвін. – 1991. – № 9-12; 1992. – № 1-12; 1993. – № 1-6.
4. Коритко Р. Командант легіону // Л.Ч.К. – 1991. – № 4.
5. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. та ін. Історія Українського війська. – Львів, 1992. – С. 293-356, 446-450.
6. Купчинський Р. Заметіль: У 3 кн. – Львів, 1991.
7. Лазарович М. Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни. – Тернопіль: Тайп, 2003.
8. Лазарович М. Українські Січові Стрільці: національно-політична та культурно-просвітницька діяльність. – Тернопіль, 2000.
9. Лазарович М. «П'ємонт» українського національного відродження (Східна Галичина у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття). – Тернопіль: Економічна думка, 2003.
10. Лазарович М., Лазарович Н. «Машерують наші добровольці...» – Тернопіль: Тайп, 2003.
11. Лазарович М. Українські Січові Стрільці в революційних подіях у листопаді 1918 р. в Східній Галичині // У.І.Ж. – 1998. – № 5.
12. Литвин М., Науменко К. Українські Січові Стрільці. – К., 1992.
13. Матейко Р., Мельничук Б. Шляхами стрілецької слави... – Тернопіль, 1995.
14. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. – Львів, 1995.
15. Українські Січові Стрільці 1914-1920 / За ред. Б.Гнаткевича. – Львів, 1991.
16. Ходак І. Дмитро Вітовський – провідник листопадового чину // Л.Ч.К. – 1991. – № 2.
17. Ходак І. Залізний командант України // Л.Ч.К. – 1991. – № 3.

Тема 8.

УКРАЇНА У ВІЙНІ З ФАШИЗМОМ

(4 год.)

Питання для самостійного вивчення

1. Боротьба українців у складі Червоної армії
2. Українська Повстанська Армія: змагання на два фронти.
3. Діяльність радянських партизан в Україні.

Список літератури

1. Брицький П. Україна у другій світовій війні (1939-1945 рр.). – Чернівці, 1995.
2. Бульба-Боровець Т. Армія без держави. – Львів, 1993.
3. Гунчак Т. У мундирах ворога // Військо України. – 1993. – № 9.
4. Історія України: нове бачення: У 2т. Т.2 / Під ред. С. Смолія. – К., 1995. – С. 281-328.
5. Коваль М. ОУН-УПА: між «третім рейхом» і сталінським тоталітаризмом // У.І.Ж. – 1994.

– № 2-3.

6. Коваль М. 1941-1945 роки. Україна // У.І.Ж. – 1991. – № 6.
7. Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993.
8. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 305-329.
9. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. 1942-1952: Документи і матеріали. – Львів, 1991.
10. ОУН і УПА у другій світовій війні // У.І.Ж. – 1994. – № 2-6; 1995. – № 1-3.
11. Роєнко В. Друга світова війна (1939-1945 роки). – К., 1994.
12. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941-1945 гг.: Документы и материалы: В 3 т. – К., 1985.
13. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 392-418.
14. Універсал і платформа УГВР // Вивід прав України. – Львів, 1991. – С. 119-125.
15. Цілком таємно... Секретні документи Рейху про діяльність ОУН 1941-1944 рр. – Тернопіль, 1992.

Тема 9.

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ УТВЕРДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

(4 год.)

Питання для самостійного вивчення

1. Декларація про державний суверенітет України.
2. Акт проголошення незалежності України та його підтвердження на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р.
3. Конституція України – основний закон незалежної держави.

Список літератури

1. Акт проголошення незалежності України // Вільне життя. – 1991. – 28 серп.
2. Воєнна доктрина України // Голос України. – 1993. – 29 жовт.
3. Грабович О. Крах Радянського Союзу та незалежність України: Культурологічні та психологічні фактори // Сучасність. – 1992. – № 4.
4. Грабовський С., Ставряні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995. – С. 459-486.
5. Грищенко К. Современные ориентиры внешней политики Украины // Зеркало недели. – 1995. – 28 окт.
6. Декларація про державний суверенітет України. – К., 1990.
7. Історія України: нове бачення: У 2т. Т.2 / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 429-466.
8. Конституція України. – К., 1996.
9. Король В. Історія України. – К., 1995. – С. 215-225.
10. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – С. 373-408.
11. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. – Львів, 1995. – С. 180-185, 199-200.

Тема 10.

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ХХ СТОЛІТТЯ

(4 год.)

Питання для самостійного вивчення

- 1.Розвиток культури в першій чверті ХХ ст.
- 2.Здобутки і втрати української культури 20-х – 30-х років.
- 3.Культурне життя в 40-ві – 90-ті роки.

Список літератури

1. Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. – К., 1993. – С. 373-446
2. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.2 / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 202-210, 244-250, 354-362, 368-378, 394-405, 458-466.
3. Історія української культури / Під заг.ред. І.Крип'якевича. – К., 1994.
4. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція. – К., 1991.
5. Король В. Історія України. – К., 1995. – С. 119-121, 146-151, 185-188, 195-198, 207-210, 221-225.
6. Курносів Ю. Духовне життя на Україні в 20-30-х роках // У.І.Ж. – 1990. – № 1.
7. Лановик Б., Лазарович М. Історія України: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2003. – С. 424-444.
8. Петров В. Діячі української культури (1920-1940 рр.) – жертви більшовицького терору. – К., 1992.
9. Стус В. Феномен доби. – К., 1993.
- 10.Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 342-350, 379-381, 450-453.
- 11.Українська культура: Лекції за редакцією Д.Антоновича. – К., 1993.

Тема 11.

ЕМІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОН (5 год.)

Питання для самостійного вивчення

- 1.Українська еміграція та її причини.
- 2.Особливості розселення, умови життя та праці.
- 3.Суспільно-політичне і культурне життя української діаспори.

Список літератури

1. Будь здорова, землице. – К., 1991.
2. Буркут І., Малиновська О. Українці в Югославії // Трибуна. – 1991. – № 7.
3. Євтух В., Ковальчук О. Українські канадці... // Трибуна. – 1991. – № 4.
4. Заставний Ф. Українська діаспора. – Львів, 1991.
5. Зарубіжні українці: Довідник. – К., 1991.
6. Історія України: нове бачення: У 2 т. Т.2 / Під ред. В.Смоля. – К., 1995. – С. 467-493.
7. Історія української еміграції / Укл. Зубалій О., Лановик Б., Траф'як М., Жук Г. – К., 1992.
8. Лановик Б., Матисякевич З., Матейко Р. Історія України. – Тернопіль, 1995. – С. 181-191, 322-340, 407-423.
9. Лановик Б. ... Сумні оті і радісні дороги // Тернопіль. – 1991. – № 2
- 10.Лепша І. Еміграція причини і наслідки // Наука і суспільство. – 1989. – № 8.
- 11.Пилипів І. Русини з Воєводини: З історії еміграції українців у Югославію // Наука і суспільство. – 1990. – № 6.

- 12.Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991. – С. 463-489.
- 13.Трощинський В. Українські поселенці у Франції та Великобританії // Трибуна. – 1991. – № 6.
- 14.Українці в зарубіжному світі. – К., 1991.
- 15.Українська еміграція: від минувшини до сьогодення: Навчальний посібник / Б.Лановик, М.Траф'як та ін. За ред. проф. Б.Лановика. – Тернопіль, 1999.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА з курсу «Історія України»

1. Аджубей А. Крушение иллюзий. – Москва, 1991.
2. Андрухів І. Сталінські репресії на території Східної Галичини в 1929–1941 роках // Галицька старовина. – 1994. – № 2.
3. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991.
4. Антонович В. Що принесла Україні унія. – Чернівці, 1992.
5. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорізької Січі. – К., 1993.
6. Апанович О. Збройні сили України I пол. XVIII ст. – К., 1969.
7. Апанович О. Розповіді про запорізьких козаків. – К., 1991.
8. Апанович О. Українсько-російський договір 1654 р. Міфи і реальність. – К., 1994.
9. Аркас М. Історія України-Русі. – К., 1990.
10. Багалій Д. Нарис історії України. – К., 1994.
11. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. Історія та ідеї. – Дрогобич, 1994.
12. Багатопартійна Українська держава на початку ХХ ст. Програмні документи перших українських політичних партій. – К., 1992.
13. Бандера С. Мій життєпис // Державність. – 1992. – № 1.
14. Бандера С. Перспективи української революції. – Мюнхен, 1978.
15. Бантиш-Каменский Д. История Малой России. – К., 1993.
16. Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953–1985 рр. – Львів, 1992.
17. Баран В. Україна 1950–1960-х років: еволюція тоталітарної системи. – К., 1996.
18. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. – К., 1991.
19. Белаш А., Белаш В. Дороги Нестора Махно. – К., 1993.
20. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. Кн. 1–2. – К., 1994.
21. Білінський А. Загадка Михайла Горбачова // Україна. – 1992. – № 25.
22. Білоусова І., Ратаєв Є. «Жити стало краще, жити стало веселіше...» // Грані. – 2001. – 12 – 18 березня.
23. Бойко О. Історія України. – К., 1999.
24. Бойко О. Україна 1991–1995: тіні минулого чи контури майбутнього? – К., 1996.
25. Боєчко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан. – К., 1994.
26. Боплан Г. Опис України. – К., 1990.
27. Борисенко В. Курс української історії. – К., 1997.
28. Борщак І. Мазепа. Орлик. Войнаровський. – Львів, 1991.
29. Борщак І., Мартель Р. Іван Мазепа. Життя й пориви великого гетьмана. – К., 1991.
30. Брайчевський М. Конспект історії України. – К., 1993.
31. Брайчевський М. Утверждение христианства на Руси. – К., 1989.
32. Брицький П. Україна у другій світовій війні (1939–1945 рр.). – Чернівці, 1995.
33. Будзиновський В. Наші гетьмани. – Тернопіль, 1990.
34. Бульба-Боровець Т. Армія без держави. – Львів, 1993.
35. Бурлацкий Ф. Вожди и советники. – Москва, 1990.
36. Василенко Г. Велика Скіфія. – К., 1991.
37. Василенко Г. Руси. – К., 1990.
38. В боротьбі за Українську державу: Есеї, спогади, свідчення, літописання, документи другої світової війни. – Львів, 1992.
39. Вегеш М. Карпатська Україна (1938–1939). – Ужгород, 1993.
40. Велика історія України: У 2 т. / Зладив М.Голубець. – К., 1993.

41. Великий українець: матеріали з життя та діяльності М.Грушевського. – К., 1992.
42. Величко С. Літопис. – К., 1991.
43. Верстюк В. Махновщина. – К., 1992.
44. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. – К., 1995.
45. Вивід прав України. – Львів, 1991.
46. Винниченко В. Відродження нації: У 3 т. – К., 1990.
47. Влес-книга // Дніпро. – 1990. – № 4.
48. Волкогонов Д. Тріумф і трагедія: Політичний портрет Й. Сталіна: У 2 кн. – К., 1989–1990.
49. Володарі гетьманської булави: Історичні портрети. – К., 1995.
50. Воронов І., Пилявець Ю. Голод 1946–1947 рр. – К., 1991.
51. Врублевский В. Владимир Щербицкий: правда и вымыслы. – К., 1993.
52. Гарань О. Від створення Руху до багатопартійності. – К., 1992.
53. Гарський А. Ще раз про роль норманів у формуванні Київської Русі // У.І.Ж. – 1994. – № 1.
54. Гетьмани України: Історичні портрети. – К., 1991.
55. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.
56. Голод 1921–1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1993.
57. Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990.
58. Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. – К., 1993.
59. Гордієнко В. Українська Галицька Армія. – Львів, 1991.
60. Гордієнко В. Українські Січові Стрільці. – Львів, 1990.
61. Грабовецький В. Олекса Довбуш. – Львів, 1994.
62. Грабович О. Крах Радянського Союзу та незалежність України // Сучасність. – 1992. – № 4.
63. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995.
64. Гренджі-Донський В. Під чоботом окупанта // Л.Ч.К. – 1991. – № 5.
65. Грещук Г. Так поставало Тернопілля. – Тернопіль, 2001.
66. Грицак Я. ...Дух, що тіло рве до бою... – Львів, 1990.
67. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст. – К., 1996.
68. Грушевський М. Духовна Україна (Збірка творів). – К., 1994.
69. Грушевський М. Звичайна схема «руської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства // Вивід прав України. – Львів, 1992.
70. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1990.
71. Грушевський М. Історія України-Руси. В 11 тт., 12 кн. – К., 1991–1999.
72. Грушевський М. Новий період історії України. – К., 1992.
73. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1990.
74. Грушевський М., Левицький О. Розвідки про церковні відносини на Україні-Руси XVI–XVIII вв. – Львів, 1991.
75. Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття: Нариси політичної історії. – К., 1993.
76. Гунчак Т. У мундирах ворога // Військо України. – 1993. – № 9.
77. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVIII ст.: кордони, населення, право. – К., 1996.
78. Давня історія України: У 2 кн. / Толочко П. (кер. авт. кол.), Козак Д., Крижицький С. та ін. – К., 1995.
79. Дашкевич Я. Політичне ошуканство чи провокація? Крах українізації 20-х – 30-х років // Україна вчора і нині. – К., 1993.

80. Декларація про державний суверенітет України. – К., 1990.
81. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? // Вітчизна. – 1990. – № 5, 7.
82. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К., 1991.
83. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991.
84. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. – К., 1996.
85. Драгоманов М. Вибране. – К., 1991.
86. Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців 1914–1918 // Дзвін. – 1991. – № 9–12; 1992. – № 1–12; 1993. – № 1–6.
87. Ефименко А. История украинского народа. – К., 1990.
88. Єнсен А. Мазепа. – К., 1992.
89. Життя і смерть полковника Коновальця. – Львів, 1993.
90. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1992.
91. Зайцев Ю. Дисиденти: опозиційний рух 60–80-х років // Сторінки історії України. – Львів, 1992.
92. Залізняк Л. Нариси стародавньої історії України. – К., 1994.
93. Іванис В. Симон Петлюра – Президент України. – Дрогобич, 1991.
94. Іван Мазепа і Москва. – К., 1994.
95. Іванченко Р. Київська Русь: початки Української держави. – К., 1995.
96. Іванченко Р. Раби Києва не мовчали. – К., 1991.
97. Ігнатович Е. Україна – terra incognita. – К., 1992.
98. Історія Русів. – К., 1991.
99. Історія січових стрільців. – К., 1992.
100. Історія України в особах: IX–XVIII ст. – К., 1993.
101. Історія України в особах: XIX–XX ст. – К., 1995.
102. Історія України / Керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів, 1996.
103. Історія України: нове бачення: У 2 т. / Під ред. В.Смоля. – К., 1995.
104. Історія української еміграції. / За редакцією проф. Б.Лановика. – К., 1997.
105. Історія української культури / Під заг. ред. І.Крип'якевича. – К., 1994.
106. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція. – К., 1991.
107. Кащенко А. Оповідання про славне Військо Запорізьке низове. – Дніпрпетровськ, 1991.
108. Коваль М. Україна: 1939–1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. – К., 1995.
109. Кожукало І. 1946–1947 роки: невідомий голод. – К., 1990.
110. Колективізація і голод на Україні (1929–1933). Зб. докум. і матеріалів. – К., 1993.
111. Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. – Львів, 1992.
112. Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху XIX століття. – Тернопіль, 1993.
113. Кониський О. Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя. – К., 1991.
114. Конквест Р. Жнива скорботи. – К., 1993.
115. Конституція України. – К., 1996.
116. Корабльов С. Микола Азаров – людина без амбіцій?.. // Дзеркало тижня. – 2001. – 14 квіт.
117. Король В. Історія України. – К., 1995.
118. Косик В. Україна і Німеччина у 2-й світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993.
119. Костомаров М. Закон Божий (Книга буття українського народу). – К., 1991.
120. Костомаров Н. Исторические произведения. Автобиография. – К., 1989.
121. Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991.
122. Котляр М. Історія України в особах. Давньоруська держава. – К., 1996.
123. Котляр М. Найдавніша повість про Данила Галицького // Київська старовина. – 1992. – № 1.

124. Котляр М. Русь язичницька. Біля витоків східнослов'янської цивілізації. – К., 1995.
125. Котляр М., Смолій В. Історія в життєписах. – К., 1994.
126. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990.
127. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – К., 1984.
128. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990.
129. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. та ін. Історія українського війська. – Львів, 1992.
130. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. – Івано-Франківськ, 1993.
131. Кулиняк Д. Соловецький в'язень. – К., 1991.
132. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). – К., 1996.
133. Кульчицький С. Ціна «великого перелому». – К., 1991.
134. Кульчицький С. 1933: трагедія голоду. – К., 1989.
135. Курносів Ю. Духовне життя на Україні в 20–30 рр. // У.І.Ж. – 1990. – № 1.
136. Лазарович М. «Гей, ви, стрільці січовії...» (Формування українського стрілецького руху в Галичині: причини, передумови, наслідки). – Тернопіль: Джура, 2004.
137. Лазарович М. Історія України. Навчальний посібник. – Тернопіль, 1999.
138. Лазарович М. Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни. – Тернопіль: Тайп, 2003.
139. Лазарович М. «П'ємонт» українського національного відродження (Східна Галичина у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття). – Тернопіль: Економічна думка, 2003.
140. Лазарович М. Українські Січові Стрільці: національно-політична та культурно-просвітницька діяльність. – Тернопіль, 2000.
141. Лазарович М., Лазарович Н. «Машерують наші добровольці...» – Тернопіль: Тайп, 2003.
142. Лановик Б, Лазарович М. Ілюстрована історія України: Короткий курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003.
143. Лановик Б, Лазарович М. Історія України: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2003.
144. Лановик Б, Лазарович М., Матейко Р. Чорна тінь голодомору 1932–1933 років над Тернопіллям: Книга пам'яті. – Тернопіль: Джура, 2003.
145. Лановик Б, Лазарович М., Матейко Р., Матисякевич З. Економічна історія України: Підручник. – К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2004.
146. Левицький К. Українські політики Галичини. – Тернопіль, 1996.
147. Леп'явко С. Козацькі війни кінця ХVІ ст. в Україні. – Чернігів, 1996.
148. Липа Ю. Призначення України. – Львів, 1992.
149. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. – Київ; Філадельфія, 1995.
150. Липинський В. Релігія і церква в історії України. – К., 1995.
151. Липинський В. Україна на переломі... // У.І.Ж. – 1992. – № 2, 4.
152. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: У 2 тт. – К., 1994.
153. Литвин В. Політична арена України: Дійові особи та виконавці. – К., 1994.
154. Литвин М., Науменко К. Історія галицького стрілецтва. – Львів, 1991.
155. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. – Львів, 1995.
156. Літопис Руський. – К., 1989.
157. Літопис Самовидця. – К., 1971.
158. Лозицький В. Політика українізації в 20–30 роках: історія, проблеми, уроки // У.І.Ж. – 1989. – № 3.
159. Лук'яненко Л. Сповідь у камері смертників. – К., 1991.
160. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К., 1992.
161. Марчук Є. П'ять років української трагедії. – К., 1999.
162. Матейко Р., Мельничук Б. Воєнними дорогами синів Галичини. – Тернопіль, 1991.
163. Махно Н. Воспоминания. – Москва, 1992.

164. Мельгунов С. Красный террор в России. – Москва, 1990.
165. Мельничук Б., Юрчак Н. Шляхами Б.Хмельницького на Тернопільщині. – Тернопіль, 1991.
166. Меріме П. Українські козаки. Б.Хмельницький. – Львів, 1990.
167. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1992.
168. Митрополит Іларіон. Князь Константин Острозький і його культурна праця. – Б. м., 1992.
169. Мицик Ю., Плохій С., Стороженко І. Як козаки воювали. – Дніпропетровськ, 1990.
170. Міжнародний імідж України: міфи і реалії (Аналітична доповідь Українського центру економічних і політичних досліджень) // Національна безпека і оборона. – 2000. – № 3.
171. Мірчук П. Степан Бандера. – Хмельницький, 1992.
172. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. 1942–1952: Документи і матеріали. – Львів, 1991.
173. Міхновський М. Самостійна Україна // Вивід прав України. – Львів, 1991.
174. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917–1918. – Львів, 1994.
175. Мороз В. Україна в ХХ ст. – Тернопіль, 1992.
176. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. – К., 1996.
177. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. – К., 1993.
178. Нагайло Б. Як формувалося в Україні ставлення до ядерної зброї // Сучасність. – 1993. – № 10.
179. Наливайко Д. Козацька християнська республіка. – К., 1992.
180. Нариси з історії українського національного руху. – К., 1994.
181. Нариси історії Закарпаття: У 2 тт. – Ужгород, 1993–1995.
182. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш. – К., 1989.
183. Огієнко І. Українська культура. – К., 1991.
184. Ортинський І. Хрещення, хрест та харизма України. – Рим–Мюнхен–Фрайбург, 1988.
185. Петлюра С. Статті. – К., 1993.
186. Петлюра С. Спомин. – К., 1993.
187. Петров В. Діячі української культури (1920–1940 рр.) – жертви більшовицького терору. – К., 1992.
188. Петров В. Походження українського народу. – К., 1992.
189. Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. Ч. 1–3. – Львів, 1994–1999.
190. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – К., 1992.
191. Пристайко В., Шаповал Ю. Михайло Грушевський і ГПУ-НКВД. – К., 1996.
192. Путч. Хроника тревожных дней. – Москва, 1991.
193. Революция на Украине: По мемуарам белых. – К., 1990.
194. Реєнт О. Українська революція. – К., 1996.
195. Різниченко В. Пилип Орлик. – К., 1918.
196. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. – Львів, 1995.
197. Роєнко В. Друга світова війна (1939–1945 рр.). – К., 1994.
198. Ролле Й. Жінки при Чигиринському дворі. – К., 1994.
199. Романчук О. Ультиматум. – К., 1990.
200. Рубан В. На протилежному боці добра // Київ. – 1992. – № 1–3.
201. Рудич Ф. Формування політичних структур в сучасній Україні // У.І.Ж. – 1994. – № 2–3.
202. Самостійна Україна: Збірник програм українських політичних партій початку ХХ ст. – Тернопіль, 1991.
203. Сахаров А. Дипломатия Древней Руси. – Москва, 1980.
204. Свешніков І. Битва під Берестечком. – Львів, 1993.
205. Семчишин М. Тисяча років української культури. – К., 1993.
206. Сергійчук В. Кого зрадив гетьман Мазепа. – К., 1991.

- 207.Сергійчук В. Національна символіка України. – К.,1992.
- 208.Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. – К., 1996.
- 209.Січинський В. Чужинці про Україну. – К., 1992.
- 210.Скоропадський П. Спомини. – К., 1992.
- 211.Сливка О. Карпатська Україна... // Л.Ч.К. – 1993. – № 7–9.
- 212.Слюсаренко А., Томенко М. Історія української конституції. – К., 1993.
- 213.Смолій В., Степанков С. Богдан Хмельницький. – К., 1995.
- 214.Смолій В., Степанков В. Переддень руїни (1650–1670 рр.) // Київська старовина. – 1993. – № 6.
- 215.Соловей Д. Голгота України: історія. – К., 1991.
- 216.Стахів М. Україна проти більшовиків. Нариси з історії агресії советської Росії: в 3-х кн. – Тернопіль, 1992–1994.
- 217.Сторінки історії України. – Львів, 1992.
- 218.Стус В. З таборового зошита // Дніпро. – 1991. – № 9.
- 219.Стус В. Феномен доби. – К., 1993.
- 220.Субтельний О. Мазепинці. – К., 1994.
- 221.Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991.
- 222.Суворов В. Ледокол. – Москва, 1994.
- 223.Суворов В. День М. – Москва, 1994.
- 224.Таран С. Інтегральний націоналізм в ім'я ідеї // Березіль. – 1992. – № 9–10.
- 225.Терещенко Ю. Україна і європейський світ. – К., 1996.
- 226.Толочко П. Історичні портрети. – К., 1990.
- 227.Толочко П. Київська Русь. – К., 1996.
- 228.Трофимович В. Україна в роки другої світової війни (1939–1945). – Львів, 1995.
- 229.Трубайчук А. Брудершафт двох диктаторів. – К., 1993.
- 230.Удовиченко О. Україна у війні за державність. – К., 1995.
- 231.Україна 1991 – 2000: рух у часі, що зупинився // Дзеркало тижня. – 2000. – № 33.
- 232.Україна багатопартійна: Програмні документи нових партій. – К., 1991.
- 233.Українська державність у ХХ ст. – К., 1996.
- 234.Українська культура: Лекції за редакцією Д.Антоновича. – К., 1993.
- 235.Українські Січові Стрільці 1914–1920 / За ред. Б.Гнаткевича та ін. – Львів, 1991.
- 236.Федченко П. Михайло Драгоманов. – К., 1991.
- 237.Хвильовий М. Україна чи Малоросія? // Вітчизна. – 1990. – № 2.
- 238.Хотинська війна (1621 р.) / Г.Грабянка, С.Величко, Й.Мюллер та ін. – К., 1991.
- 239.Хоткевич Г. Два гетьмани. – К., 1991.
- 240.Цибульський В. Переяславська угода 1654 р. у зарубіжній історіографії (1945–1990 рр.). – Рівне, 1993.
- 241.Цілком таємно... Секретні документи рейху про діяльність ОУН 1941–1944 рр. – Тернопіль, 1992.
- 242.Чайковський А. Чорні рядки: Спогади комісара ЗУНР // Дзвін. – 1990. – № 6.
- 243.Чобіт Д. Свистун... – К., 1999.
- 244.Чорна тінь голодомору 1932–1933 років над Тернопіллям: Книга пам'яті / Вступ. ст.; упоряд.: Б. Д. Лановик, М. В. Лазарович, Р. М. Матейко. – Тернопіль: Джура, 2003.
- 245.Чорновіл В., Пенсон Б. Хроніка таборових буднів. – К., 1991.
- 246.Чорновіл В. Правосуддя чи рецедиви терору? // Київ. – 1992. – № 6–8.
- 247.Чотири Універсали. – К., 1990.
- 248.Чубинський П. Ще не вмерла Україна. – К., 1991.
- 249.Чумак В. Україна: Крим: спільність історичної долі. – К., 1993.
- 250.Шаповал Ю. Людина і система (Штрихи до портрета з тоталітарної доби в Україні). – К., 1994.

251. Шаповал Ю. М.С. Хрущов на Україні. – К., 1990.
252. Шаповал Ю. Україна 20–50-х років. – К., 1993.
253. Шаповал Ю. У ті трагічні роки. Сталінізм на Україні. – К., 1990.
254. Шафета П. Убивство міністра Перацького // Дзвін. – 1990. – № 1–2.
255. Шевальє П. Історія війни козаків проти Польщі. – К., 1993.
256. Шелест П. Холодна відлига // Київ. – 1990. – № 8.
257. Шерер Ж.-Б. Літопис Малоросії, або історія козаків-запорожців. – К., 1994.
258. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: У 3 т. – К., 1990 – 1991.
259. Яковенко Н. Здобутки і втрати Люблінської унії // Київська старовина. – 1993. – № 3.
260. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). – К., 1994.
261. Яковлів А. Договір гетьмана Б.Хмельницького з Москвою року 1654 // Дзвін. – 1991. – № 4.
262. 33-й: голод: Народна Книга-Меморіал / Упоряд.: Л.Коваленко, В.Маняк. – К., 1991.

ПЕРЕЛІК ТИПОВИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТІВ З КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

1. Предмет, завдання та історіографія курсу «Історія України».
2. Становлення і розвиток людського суспільства на території України. Трипільська культура.
3. Формування державотворчих традицій на території України: кіммерійці, скіфи, сармати, античні міста-держави Північного Причорномор'я.
4. Походження слов'ян та їх розселення на території України.
5. Теорії походження Русі. Руська земля.
6. Формування централізованої держави на чолі з Києвом. Перші князі, їх зовнішня і внутрішня політика.
7. Піднесення та розквіт Київської Русі. Володимир Великий та Ярослав Мудрий.
8. Запровадження християнства на Русі та його значення.
9. Київська Русь за князювання Ярославичів.
10. Русь-Україна у період політичної роздробленості: причини і наслідки.
11. Боротьба Русі-України з монголо-татарською навалою.
12. Галицьке та Волинське князівства у XI–XII ст.
13. Утворення Галицько-Волинського князівства. Князь Роман Мстиславич.
14. «Королівство Русі» Данила Галицького.
15. Галицько-Волинська держава в останній третині XIII – першій половині XIV ст.
16. Культура України княжої доби (IX–XIV ст.).
17. Литовсько-Руська держава: формування, устрій, суспільно-політичні відносини.
18. Польська експансія на українські землі в другій половині XIV – середині XVII ст. Люблінська унія.
19. Національно-культурний рух в Україні середини XIV – першої половини XVII ст.
20. Берестейська унія, її причини та наслідки.
21. Зародження українського козацтва: причини та сутність. Реєстрові козаки.
22. Запорізька Січ – вільна козацька республіка.
23. Українське козацтво в боротьбі з турецько-татарською експансією. Петро Сагайдачний.
24. Народні виступи проти Речі Посполитої під проводом Криштофа Косинського та Северина Наливайка.
25. Козацько-селянські повстання першої половини XVII ст.
26. Культура України XIV – першої половини XVII ст.
27. Причини та передумови національно-визвольних змагань українського народу під проводом Богдана Хмельницького.
28. Ліквідація польсько-шляхетського режиму в Україні в 1648–1649 рр. Становлення Української національної держави.
29. Воєнні дії між Україною і Польщею в 1650–1653 рр. Білоцерківський договір. Битва під Батогом.
30. Українсько-московська угода 1654 р., її причини та наслідки.
31. Розвиток Української національної революції в 1654–1657 рр.
32. Загострення кризи української державності у 1657–1663 рр. Гетьманування Івана Виговського та Юрка Хмельницького.
33. Розчленування України на Лівобережну та Правобережну. Павло Тетеря та Іван Брюховецький.
34. Боротьба гетьмана Петра Дорошенка за незалежність і територіальну цілісність Української держави.

35. Становлення Гетьманщини. Дем'ян Многогрішний та Іван Самойлович.
36. Гетьманування Івана Мазепи. Полтавська катастрофа.
37. Гетьман Пилип Орлик та його Конституція.
38. Обмеження політичної автономії України в першій половині XVIII ст.
39. Остаточна ліквідація автономного устрою України в другій половині XVIII ст.
40. Слобідська та Південна Україна в козацько-гетьманську добу.
41. Правобережні та західноукраїнські землі в другій половині XVII – XVIII ст. Гайдамацький і опришківський рух.
42. Культура України в другій половині XVII – XVIII ст.
43. Політика російського царизму на українських землях в першій половині XIX ст.
44. Соціально-економічне та політичне становище західноукраїнських земель наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
45. Початки національного відродження в Наддніпрянській Україні наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
46. Утворення Кирило-Мефодіївського братства та його діяльність. Тарас Шевченко.
47. Зростання національної свідомості в Західній Україні в першій половині XIX ст. «Руська трійця».
48. Революція 1848 р. та її вплив на розвиток західноукраїнських земель. Головна Руська Рада.
49. Культура України в першій половині XIX ст.
50. Україна в умовах російських реформ другої половини XIX ст.
51. Український національний рух у Російській імперії в другій половині XIX ст. Валуєвський та Емський укази.
52. Піднесення суспільно-політичного та національного руху на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.
53. Культура України в другій половині XIX ст.
54. Зростання організованості українського руху в Наддніпрянщині в 1900–1914 рр.
55. Радикалізація національно-визвольного руху в Західній Україні в 1900–1914 рр.
56. Україна в Першій світовій війні. Українські січові стрільці.
57. Утворення Української Центральної Ради та її діяльність. I і II Універсали.
58. Проголошення Української Народної Республіки. Війна Радянської Росії проти УНР.
59. Брестський мир. Вступ німецьких та австро-угорських військ в Україну. Розпуск Центральної Ради.
60. Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського.
61. Діяльність Директорії УНР. Акт злуки УНР і ЗУНР від 22 січня 1919 р., його історичне значення.
62. Національно-визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918–1919 рр. Українська галицька армія.
63. Поразка українських визвольних змагань 1917–1921 рр., її причини та наслідки.
64. Встановлення комуністичного режиму в Україні. Політика «воєнного комунізму».
65. Голод 1921–1923 рр. в Україні, його причини і наслідки.
66. Україна в роки нової економічної політики.
67. Створення Союзу РСР і Україна.
68. Національна політика більшовиків на українських землях у 1920–1930-ті роки.
69. Здійснення індустріалізації в Україні в 1930-ті роки. Утвердження тоталітарного режиму.
70. Запровадження антинародного колгоспного ладу в Україні.
71. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні, його причини і наслідки.
72. Масові репресії в Україні у 1930-х роках.
73. Політика Польщі в Галичині та на Волині у 1920–1930-х роках.

74. Суспільно-політичний рух і національно-визвольна боротьба на західноукраїнських землях у період польської окупації (1920–1930-ті роки). Діяльність політичних партій.
75. Створення та діяльність Організації українських націоналістів.
76. Становище українців Буковини між двома світовими війнами.
77. Українські землі під владою Чехо-Словаччини. Проголошення незалежності Карпатської України.
78. Західноукраїнські землі в системі радянсько-німецьких договорів 1939 р.
79. Масові репресії сталінського режиму на західноукраїнських землях в 1939–1941 рр.
80. Початок німецько-радянської війни. Встановлення фашистського окупаційного режиму в Україні.
81. Рух Опору проти фашистської окупації в Україні.
82. Діяльність ОУН-УПА в роки Другої світової війни. Проголошення у Львові Акту відновлення Української держави (30 червня 1941 р.).
83. Звільнення України від німецько-фашистських загарбників. Возз'єднання українських земель.
84. Труднощі післявоєнної відбудови в Україні. Голод 1946–1947 рр.
85. Соціально-економічні й політичні процеси в Західній Україні після Другої світової війни. Боротьба ОУН-УПА проти тоталітарного режиму.
86. Ідеологічний наступ комуністичного режиму в Україні після Другої світової війни (1945–1953 рр.).
87. Суспільно-політичне та економічне становище України в період хрущовської «відлиги».
88. Культурницьке шістдесятництво в УРСР, його передумови і наслідки.
89. Наростання кризових явищ у соціально-економічному житті України в другій половині 1960-х – середині 1980-х років.
90. Посилення реакції в політичному та національно-культурному житті України в другій половині 1960-х – середині 1980-х років.
91. Дисидентський рух в Україні.
92. Суперечливість перебудовних процесів в Україні. Чорнобильська катастрофа та її наслідки.
93. Зростання суспільно-політичної активності населення України наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років. Виникнення нових політичних партій та рухів.
94. Від Декларації про державний суверенітет України до референдуму про її незалежність.
95. Україна в період утвердження національної державності. Президент Леонід Кравчук.
96. Проблеми соціально-економічного та політичного реформування українського суспільства в 1994–2004 рр. Президент Леонід Кучма. Прийняття нової Конституції.
97. Українська помаранчева революція 2004 р. Президент Віктор Ющенко.
98. Діяльність України на міжнародній арені після проголошення незалежності.
99. Українська національна символіка та її походження (герб, прапор, гімн).
100. Еміграція українців за кордон, її причини і напрямки. Суспільно-політичне і культурне життя української діаспори. Проблеми українців у країнах СНД.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план курсу «Історія України» для студентів стаціонарної форми навчання	4
Тематичний план курсу «Історія України» для студентів заочної форми навчання	5
Зміст курсу	6
Лекційні заняття	6
Тематика та плани семінарських занять	12
Самостійна робота студентів	30
Рекомендована література з курсу «Історія України»	37

Навчальне видання

ЛАЗАРОВИЧ Микола Васильович

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Навчально-методичний посібник

Підп. до друку 02.03.2005. Формат 60x84¹/₁₆.
Папір офс. № 1. Гарнітура Times New Roman.
Обл.-вид. арк. ????. Умовн.-друк. арк. ???

Бібліотека щорічника
«Українська наука:
минуле, сучасне, майбутнє»
Серія «Історія»
Випуск 9

Микола ЛАЗАРОВИЧ

ІСТОРИЯ УКРАЇНИ

Навчально-методичний посібник